

UNIVERZA V LJUBLJANI
EKONOMSKA FAKULTETA

DIPLOMSKO DELO

**IZKUŠNJE ŠPANJE OB UVEDBI EVRA
IN NJIHOVA APLIKACIJA NA SLOVENIJO**

Ljubljana, februar 2007

MOJCA REBOLJ

IZJAVA

Študentka Mojca Rebolj izjavljam, da sem avtorica tega diplomskega dela, ki sem ga napisala pod mentorstvom dr. Aleksandra Aristovnika, in dovolim objavo diplomskega dela na fakultetnih spletnih straneh.

V Ljubljani, dne _____

Podpis: _____

KAZALO

1. UVOD	1
2. GOSPODARSKA IN DENARNA UNIJA	2
2.1. TEORETIČNI VIDIK OBLIKOVANJA EMU	2
2.1.1. OPTIMALNO VALUTNO OBMOČJE	2
2.1.2. JE EU OPTIMALNO VALUTNO OBMOČJE?	4
2.2. POGLABLJANJE IN ŠIRITEV EU	6
2.2.1. GOSPODARSKO IN POLITIČNO POGLABLJANJE EU	6
2.2.2. OBLIKOVANJE GOSPODARSKE IN DENARNE UNIJE	8
2.2.3. VPLIV EMU NA VODENJE GOSPODARSTVA	9
2.2.4. EVRO	12
2.2.5. PREDNOSTI IN SLABOSTI VSTOPA V EMU	16
3. ŠPANJA IN UVEDBA SKUPNE EVROPSKE VALUTE	18
3.1. ŠPANSKO GOSPODARSTVO DO UVEDBE EVRA (1998)	18
3.2. ŠPANSKO GOSPODARSTVO V EMU	21
3.2.1. RAST BDP	21
3.2.2. PROBLEM BREZPOSELNOSTI	22
3.2.3. INFLACIJA	23
3.2.4. JAVNE FINANCE	24
3.2.5. ZUNANJA TRGOVINA	25
3.3. ŠPANSKI BANČNI SEKTOR ZNOTRAJ EMU	27
3.4. IZZIV EMU ZA ŠPANSKA PODJETJA	28
3.5. POTROŠNIKI IN NJIHOVO ZAZNAVANJE EVRA KOT SKUPNE VALUTE	29
3.5.1. OBVEŠČANJE IN POMOČ POTROŠNIKOM	29
3.5.2. UVAJANJE EVRA IN ZAZNAVANJE POTROŠNIKOV	32
3.5.3. ANALIZA SEKTORJA TRGOVSKIH PODJETIJ V OBDOBJU PREHODA NA EVRO	36
4. VKLJUČEVANJE SLOVENIJE V EMU IN PRIMERJAVA S ŠPANJO	38
4.1. PROCES VKLJUČEVANJA SLOVENIJE V EVRO OBMOČJE	38
4.2. IZPOLNJEVANJE KONVERGENČNIH KRITERIJEV	40
4.3. VPLIV EVRA NA INFLACIJO V SLOVENIJI	42
4.4. APLIKACIJA OCA TEORIJE NA SLOVENIJO IN PRIMERJAVA S ŠPANJO	42
4.5. MNENJE POTROŠNIKOV O UVEDBI EVRA V SLOVENIJI IN PRIMERJAVA S ŠPANJO	43
5. SKLEP	46
LITERATURA	48
VIRI	49
PRILOGE	

SEZNAM KRATIC

Kratica	Razlaga	Prevod
BDE	Banco de España	Banka Španije
BDP	Bruto domači proizvod	
BEICE	Boletín Económico de Información comercial española	Gospodarski bilten poslovnih informacij Španije
CEACCU	Confederación Española de organizaciones de Amas de Casa, Consumidores y Usuarios	Zveza organizacij gospodinj, potrošnikov in uporabnikov Španije
DICTT	Departamento de Industria, Comercio, Turismo y Trabajo	Oddelek za industrijo, trgovino, turizem in delo
ECB	Evropska centralna banka	
ECOFIN	Economic and Financial Affairs Council	Svet EU v sestavi gospodarskih in finančnih ministrov
ECU	European Currency Unite	Skupna evropska denarna enota
EGS	Evropska gospodarska skupnost	
EMI	European Monetary Institute	Evropski denarni inštitut
EMU	Economic and Monetary Union	Gospodarska in denarna unija
EMS	European Monetary System	Evropski denarni sistem
ERM	Exchange Rate Mechanism	Sistem deviznih tečajev
ES	Evropska skupnost	
ESCB	Evropski sistem centralnih bank	
ESPJ	Evropska skupnost za premog in jeklo	
EU	Evropska unija	
EU-15	Evropska unija s 15 članicami	
EURATOM	European Atomic Energy Community	Evropska skupnost za jedrsko energijo
FGE	Fundación Grupo Eroski	Ustanova skupine Eroski
HICP	Harmonised Index of Consumer Prices	Harmonizirani indeks cen življenjskih potrebščin
INC	Instituto Nacional del Consumo	Nacionalni inštitut za potrošnjo
OCA	Optimal currency area	Optimalno valutno območje
OCU	Organización de Consumidores y Usuarios	Organizacija potrošnikov in uporabnikov
PES	Pogodba o ustanovitvi Evropske skupnosti	
PNEE	Plan Nacional de Estabilización Económica	Nacionalni plan gospodarske stabilizacije
RS	Republika Slovenija	
SGP	Stability and Growth Pact	Pakt stabilnosti in rasti
UMAR	Urad Republike Slovenije za makroekonomske analize in razvoj	
UNAE	Federación de la Unión Nacional de Consumidores y Amas de Hogar de España	Zveza potrošnikov in gospodinj Španije
ZDA	Združene države Amerike	
ZPS	Zveza potrošnikov Slovenije	

1. UVOD

Želja evropskih držav po gospodarski integraciji sega v zgodnja sedemdeseta leta prejšnjega stoletja, ko je bila ustanovljena Evropska skupnost za premog in jeklo (ESPJ). Kasneje se je oblikovala Evropska gospodarska skupnost (EGS), ki je še bolj okrepila povezanost gospodarstev evropskih držav. Sama ideja o skupni evropski valuti se je pojavila šele konec leta 1969, ko je bilo sprejeto oblikovanje gospodarske in denarne unije (EMU) kot uradni cilj evropske integracije. Delorsovo poročilo iz leta 1989 in kasnejši podpis Maastrichtske pogodbe v letu 1992 sta določila natančen načrt oblikovanja EMU v treh fazah. Ta načrt se je začel izvajati 1. julija 1990 in končal 1. januarja 2002, ko je končno zaživel evro kot skupna evropska denarna enota tedanjih 12 članic EMU – Grčije, Avstrije, Belgije, Finske, Francije, Irske, Italije, Luksemburga, Nemčije, Nizozemske, Portugalske in Španije.

Španija je v projektu oblikovanja EMU sodelovala od samega začetka, četudi je ta korak predstavljal velik izziv za tako protekcionistično gospodarstvo z nizko stopnjo mednarodne odprtosti. Kljub velikim gospodarskim problemom, ki jih je imela ta država pred vstopom v EMU, ji je uspelo izpolniti maastrichtske konvergenčne kriterije za prehod na evro. Participacija v EMU je za Španijo zelo donosna, saj je po dolgoletnem trudu končno dosegla stabilno, učinkovito in odprto gospodarstvo. Kljub temu se Španija še vedno spopada z neukrotljivo inflacijo, brezposelnostjo in predvsem z visokim zunanjetrgovinskim primanjkljajem, ki ji že od priključitve k Evropski uniji (EU) povzroča resne probleme predvsem zaradi nizke konkurenčnosti gospodarstva.

Slovenija, ki se je EMU priključila 1. januarja 2007, se lahko šteje za zelo uspešno državo, saj je prva izmed novih članic EU, ki ji je uspelo v dveh letih izpolniti vse maastrichtske konvergenčne kriterije. Prehod na evro je dobro prestala. Lahko pričakujemo, da bo Slovenija imela znotraj EMU manj gospodarskih problemov kot Španija, saj je manjša država, ki je bila že pred vstopom močno trgovsko povezana s prvimi državami članicami evro območja. Ob tem bo potrebno izvesti še številne gospodarske in socialne reforme, da bo naša država lahko izkoristila priložnosti, ki jih članstvo ponuja.

Namen diplomskega dela je predstaviti uvedbo evra v Španiji. Osredotočila se bom predvsem na španske potrošnike in njihovo zaznavanje uvajanja evra v vsakdanje življenje ter na probleme, ki so bili pri tem prehodu najbolj izraziti. Cilj diplomskega dela je aplikacija izkušenj Španije na Slovenijo, ki je z letošnjim letom vstopila v EMU. Predpostavljam, da se bodo slovenski potrošniki srečali z identičnimi problemi kot Španija, kljub vnaprejšnjim opozorilom nanje s strani prvih držav in Evropske komisije. Problem neupravičenega dvigovanja cen, ki se je pojavil tako v Španiji kot tudi v drugih državah, ki so evro sprejele, se bo z veliko verjetnostjo pojavil tudi pri nas.

Drugo poglavje je namenjeno utemeljitvi smiselnosti oblikovanja Evropske denarne unije na podlagi teorije optimalnega valutnega območja (OCA) ter faze njenega oblikovanja in uvajanja nove evropske valute.

V tretjem poglavju se bom osredotočila na proces uvedbe evra v Španiji in na posledice, ki jih je nova valuta imela na njihovo gospodarstvo. Posebej se bom posvetila španskim potrošnikom in analizam njihovega odnosa do nove valute med uvajanjem in po njem.

Zadnje poglavje pa je posvečeno poteku uvajanja evra v Sloveniji in primerjavi dosedanjih izkušenj z izkušnjami v Španiji. Predvsem se bom osredotočila na možne posledice, ki jih ima lahko uvedba evra v Sloveniji, glede na primer Španije.

V sklepnem delu bom na kratko opisala glavne ugotovitve in potrdila ali zavrnila svoje predpostavke glede na izkušnje Španije pri uvedbi evra.

2. GOSPODARSKA IN DENARNA UNIJA

2.1. Teoretični vidik oblikovanja EMU

Denarna integracija pomeni združevanje med državami na denarnem področju. Nižje stopnje denarne integracije pomenijo le bolj ali manj intenzivno in obvezujoče sodelovanje ter povezovanje na denarnem področju (na področju denarne in tečajne politike), višje pa pomenijo dejansko denarno združevanje med državami. Najvišja in končna oblika denarne integracije je denarna unija, pri kateri se države članice odpovedo lastnim nacionalnim valutam, vodenju neodvisne denarne in tečajne politike in prevzamejo skupno valuto (Mrak, 2002, str. 387–388).

2.1.1. Optimalno valutno območje

Teorija optimalnega valutnega območja (OCA) se je razvila v šestdesetih letih v kontekstu razprave o prednostih in slabostih sistema fiksnega tečaja v primerjavi s sistemom fleksibilnega deviznega tečaja glede na specifične strukturne značilnosti določenega gospodarstva. Teorija ugotavlja, da sistem fiksnega deviznega tečaja pomeni prvo, nižjo stopnjo denarne integracije in je prvi korak proti skupni valuti oziroma njen nadomestek. Njegova glavna prednost je v tem, da povezuje nacionalne trge v skupni trg in olajšuje večjo mednarodno menjavo ter integracijo med gospodarstvi. V nasprotju s tem pa je glavna prednost sistema fleksibilnega deviznega tečaja, da državi omogoča denarno neodvisnost, zasledovanje lastnih gospodarskih ciljev in izoliranje pred zunanjimi motnjami (Mrak, 2002, str. 393). Države se tako, glede na svojo gospodarsko strukturo, odločajo, katera od obeh

možnosti je zanje najbolj ustrezna. Z vstopom v EMU so države članice EU primorane predhodno vezati svojo nacionalno valuto na evro, vstopiti v sistem fiksnega deviznega tečaja z določeno dovoljeno mejo odstopanja, kar ne ustreza vsem gospodarskim strukturam.

V okviru teorije OCA govorimo o šestih kriterijih, treh gospodarskih in treh političnih, ki služijo za preučevanje ustreznosti uvedbe skupne valute na nekem teritoriju. Navedeni kriteriji so naslednji (Baldwin, Wyplosz, 2004, str. 336–340):

- a) Mobilnost dela (R. Mundell). Države v denarni uniji bi morale imeti med seboj popolnoma prost pretok blaga, storitev, dela in kapitala. To bi omogočalo, da bi se znižali stroški in ublažile negativne posledice ob morebitnem pojavu asimetričnih šokov med članicami. Ne bi bilo potrebno spreminjati cen ali plač, saj bi se produkcijski faktorji prenesli tja, kjer jih potrebujejo. Popolnoma izpolniti ta kriterij je nemogoče iz treh razlogov. Mobilnost ljudi je med državami omejena, saj so pri tem prisotne kulturne, jezikovne in institucionalne ovire. Pri kapitalu, ki je splošno znan kot mobilni, se zatika, ko govorimo o fizičnem kapitalu (stroji, tovarne itn.), saj se le-ta ne more takoj premestiti na novo obratovalno lokacijo. Problemi se lahko pojavijo tudi pri mobilnosti proizvodov in storitev, saj je delovno silo potrebno predhodno usposobiti.
- b) Produkcijska diverzifikacija (Kenen). Pojav močnih in asimetričnih šokov povpraševanja, ki so večinoma posledica spremembe potrošniških vzorcev in/ali tehnološkega napredka, lahko resno škodujejo denarni uniji. Ti šoki najbolj prizadenejo države, ki so ozko produkcijsko specializirane. Tako naj bi se znotraj denarne unije države članice dobro diverzificirane in imele medsebojno podobne gospodarske strukture, da pojav šokov povpraševanja ne bi bil več problematičen.
- c) Odprtost (McKinnon). Bolj ko velja pravilo prostega pretoka dobrin v denarni uniji, bolj se cene standardnih izdelkov (žarnica, kruh itn.), izdelanih v različnih državah, izenačujejo med seboj. S tem postane instrument tečajne politike za uravnavanje konkurenčnosti posamezne države neuporaben, saj sprememba deviznega tečaja ne vpliva več na relativne cene teh proizvodov.
- d) Fiskalni transferji. Denarna unija mora imeti skupen sklad, ki je namenjen posredovanju finančne pomoči državam članicam, ki jih prizadene asimetričen šok.
- e) Homogene preference. Za enotno valutno območje je pomembno, da so želje posameznih držav poenotene. V praksi redko obstaja najboljša rešitev za vse države, vendar se morajo v denarni uniji vedno sklepati kompromisi za splošno blaginjo.
- f) Skupna prihodnost *proti* nacionalizmu. Ko se države vključijo v denarno unijo, se morajo z njo tudi identificirati in nacionalizem postaviti na stranski tir. Odločitve se sprejemajo v splošno dobrobit in ne le v dobrobit določenih držav.

2.1.2. Je EU optimalno valutno območje?

Načeloma naj bi teorija OCA presodila, ali je oblikovanje enotnega valutnega območja v Evropi optimalno ali ne. Dejansko je težko dobiti preprosto rešitev na to vprašanje, saj so koristi in stroški denarne unije težko merljivi. Prav tako je mogoče šest omenjenih kriterijev v praksi izpolniti le deloma.

Mobilnost dela je znotraj območja EMU še vedno zelo omejena. Poleg obstoja jezikovnih in kulturnih ovir se ljudje težko zaposlujejo v tujini tudi zaradi zakonskih omejitev. Nekatere države članice niso še pripravljene odpreti svojega trga dela ostalim evropskim državljanom¹. Meje med evropskimi državami so tudi pogojene s t.i. Schengenskim sporazumom, ki vsebuje odpravo mejnega nadzora na notranjih mejah schengenskih držav članic, vzpostavitev skupnih pravil za kontrole na zunanjih mejah in določitev skupne vizumske politike. Trenutno določbe schengenskega pravnega reda v celoti uporablja 13 članic EU – Avstrija, Belgija, Luksemburg, Nizozemska, Finska, Danska, Francija, Nemčija, Italija, Španija, Grčija, Portugalska in Švedska ter Norveška in Islandija, ki nista del EU. Države, ki so se EU pridružile leta 2004 – Češka, Estonija, Latvija, Litva, Madžarska, Ciper, Malta, Slovenija, Poljska in Slovaška – ter Romunija in Bolgarija, ki sta postali članici EU leta 2007, izvajajo le del schengenskega pravnega reda (predvsem na področju policijskega in pravosodnega sodelovanja ter zunanjega mejnega nadzora). Te države še niso popolnoma vključene v schengenski pravni red². Tako je popolna mobilnost ljudi sedaj omogočena le znotraj schengenskega območja in ne tudi na celotnem območju EU.

Popolna mobilnost dela bi obstajala le, če bi delavci takoj izrabili priložnost večjega zaslužka, vendar v praksi ni tako. Dejavniki, ki vplivajo na njihovo odločitev so poslovne (možnost večjega zaslužka, nevarnost brezposelnosti, možnost nastanitve v novem okolju, obdavčenje zaslužka, prihodnost itn.) in osebne (kulturne razlike, družinske in prijateljske vezi, nacionalizem itn.) narave. V primerjavi z Združenimi državami Amerike (ZDA) in Kanado je mobilnost znotraj EU bistveno manjša. Poleg tega pa navajajo, da se Evropejci preseljujejo v večji meri zaradi osebnih in ne toliko poslovnih razlogov (Baldwin, Wyplosz, 2004, str. 345–346). Eden izmed glavnih razlogov za to je velika mera socialnega varstva delavcev v Evropi, zaradi katere so stroški odpuščanja ljudi zelo visoki. Prav tako ne moremo govoriti o veliki fleksibilnosti plač, saj je evropski trg dela še vedno močno reguliran. Tako lahko ugotovimo, da EMU še zdaleč ne izpolnjuje prvega kriterija OCA teorije.

Kriterij odprtosti in kriterij diverzifikacije EMU v dobri meri izpolnjuje. Z oblikovanjem denarne unije v Evropi in stabilnimi deviznimi tečaji, se je trgovina med članicami bistveno

¹ Svoj trg dela so tekom let sprostile le Velika Britanija, Irska, Švedska, Španija, Portugalska, Finska, Grčija in Italija. Večina teh pa je sklenila svoj trg dela ohraniti zaprt za Romunijo in Bolgarijo, ki sta postali članici EU leta 2007.

² Evaluacija o pripravljenosti posameznih novih članic EU na vstop v schengensko območje se je začela že leta 2006. Predvidoma naj bi Svet EU ocenil pripravljenost držav in odločil o odpravi nadzora na notranjih mejah med aprilom in septembrom 2007, kdaj naj bi se začele novinke vključevati pa je še neznan.

povečala. K temu naj bi pripomogla predvsem odprava tveganja tečajnih sprememb, ki je bistveno znižala stroške mednarodne trgovine. Povečano trgovanje med državami naj bi načeloma spodbujalo proces specializacije teh držav in koriščenje njihovih konkurenčnih prednosti. V EMU pa so države članice, zaradi tendence konvergiranja gospodarskih struktur, nagnjene k diverzifikaciji in konkuriranju na podlagi lastnih blagovnih znamk za podobne izdelke.

Žal EU nima še oblikovanega pravega sklada za fiskalne transferje državam članicam, ki jih prizadene asimetričen šok. V ZDA, ki predstavlja optimalno valutno območje, so ocenili, da je vsak primanjkljaj zvezne države kompenziran z zveznim transferjem v višini med 10 in 40 odstotki celotne izgube. Proračun EU pa je premajhen, da bi lahko pokrival izgube držav članic, saj znaša okoli 1 odstotka bruto domačega proizvoda (BDP) in je pomemben del letnega namenjen kmetijstvu in skladom za pomoč revnejšim regijam ne glede na prisotnost šokov (Baldwin, Wyplosz, 2004, str. 347). Zato države EMU še vedno ohranjajo lastno fiskalno politiko v okviru Pakta stabilnosti in rasti, ki skrbi za koordinacijo in harmonizacijo med posameznimi državnimi fiskalnimi politikami.

Kriterija homogenosti preferenc in odsotnosti nacionalizma sta za primer EMU težko merljiva. V preteklosti bi težko rekli, da je imela gospodarska struktura Nemčije veliko skupnega z gospodarskim stanjem Italije ali Grčije. Vse kaže, da so si bile države članice EMU dokaj različne. Iz tega tudi izhaja dejstvo, da bi vsaka država nedvomno vodila drugačno sebi prirejeno politiko. Denarna unija pa bo dobro delovala le, če bo podprta tudi z gospodarsko in politično integracijo. Včlanitev v EMU tako spremlja tudi prevzem skupnih institucij, neodvisnih od državnih politik. Identifikacija evropskih držav z EMU je težko merljiva, kljub temu pa je opazna močna želja po združevanju in tendenca večjega zaupanja evropskim institucijam v primerjavi z zaupanjem v nacionalne institucije (Baldwin, Wyplosz, 2004, str. 347–349).

Kljub nekaj podobnostim med državami članicami EU še vedno prevladujejo razlike v gospodarstvu, politiki in kulturnih značilnostih. Te razlike vodijo do različnega odziva držav na morebitne šoke. Države članice se še vedno nahajajo na različnih točkah v poslovnem ciklu in na različnih stopnjah razvitosti. Nekatere države se srečujejo z velikimi tehnološkimi napredki, ki močno pospešujejo gospodarsko rast, druge pa se borijo proti gospodarskim problemom (predvsem večanjem brezposelnosti in inflacije), kar zavira njihovo realno konvergiranje.

EU kot celota glede na teorijo OCA gotovo ni ravno model optimalnega valutnega območja, predvsem zaradi pomanjkanja mobilnosti delovne sile in fleksibilnosti plač ter omejenosti obsega skupne fiskalne politike (Mrak, 2002, str. 395). EMU tako izpolnjuje le dva od treh gospodarskih kriterijev OCA teorije in še nobenega od treh političnih kriterijev.

2.2. Poglobljanje in širitev EU

2.2.1. Gospodarsko in politično poglobljanje EU

Proces evropske integracije se je začel v obdobju po drugi svetovni vojni, ko je šest evropskih držav – Belgija, Zahodna Nemčija, Luksemburg, Francija, Italija in Nizozemska – 18. aprila 1951 podpisalo pogodbo o ustanovitvi Evropske skupnosti za premog in jeklo (ESPJ) na pobudo tedanjega francoskega zunanjega ministra Roberta Schumana. Leta 1957 se je proces gospodarske integracije nadaljeval s podpisom dveh Rimskih pogodb, s katerima sta bili ustanovljeni Evropska gospodarska skupnost (EGS) in Evropska skupnost za jedrsko energijo (EURATOM). Njun cilj je bil odstraniti ovire med državami članicami za prost pretok blaga, storitev, ljudi in kapitala. Pogodbi sta tako vsebovali določila za oblikovanje skupnega notranjega trga, ne pa tudi določil o oblikovanju denarne unije, saj je bilo to obdobje, v katerem so bili tečajji valut vezani na takrat stabilen ameriški dolar in posledično medsebojno stabilni. Evropska skupnost (ES) je denarne zadeve in denarno politiko večinoma prepuščala Bretton Woods sistemu.

Mednarodne transakcije so praviloma opravljali v ameriških dolarjih, kar je ZDA omogočilo, da so denarno politiko podredile lastnim političnim in gospodarskim ciljem. Američani so kupovali izdelke evropskih držav tako, da so preprosto natisnili velike količine denarja. Na drugi strani pa je kronična nekonvertibilnost evropskih valut resno omejevala svetovno trgovino. Ko je uvoz ameriškega blaga v Evropo močno presegel izvoz Evrope v ZDA, je prišlo do t.i. dolarskega prepada, ki je povzročil plačilno-bilančno krizo v evropskih državah (Ferlinc, Ješovnik, 2002, str. 5–6).

Konec šestdesetih let prejšnjega stoletja so se razmere v svetovnem gospodarstvu spremenile. Medsebojna stabilnost valut tedanjih držav članic je bila ogrožena. Začele so se porajati ideje o večji koordinaciji ekonomskih politik držav članic in tesnejšem sodelovanju na področju denarnih zadev. Na zasedanju v Haagu, decembra 1969, so se voditelji držav in vlad odločili, da postane oblikovanje EMU uradni cilj evropske integracije. Werner je v poročilu iz oktobra leta 1970 predlagal tri-stopenjski načrt oblikovanja EMU, in sicer (Razvoj Ekonomske in monetarne unije, 2006):

- zmanjšanje mej nihanja tečajev valut držav članic, širše smernice ekonomske politike na ravni Skupnosti, koordinacija proračunskih politik, priprava sprememb;
- integracija finančnih trgov za oblikovanje prostega pretoka kapitala, progresivna odprava nihanj deviznih tečajev, tesnejša koordinacija kratkoročnih gospodarskih politik ter proračunskih in fiskalnih ukrepov;
- nepreklicno fiksiranje tečajev valut, konvergenca ekonomskih politik in ustanovitev sistema centralnih bank na ravni Skupnosti.

Ta načrt ni bil nikoli uresničen zaradi spremembe gospodarskih okoliščin, vendar je služil kot izhodišče kasnejše resolucije o doseganju EMU. Vzroka za neuspeh tega ambicioznega načrta sta bila dva (Mrak, 2002, str. 395):

- izkazalo se je, da je gospodarska usklajenost evropskih držav in njihova politična pripravljenost podpreti resnejšo denarno integracijo še premajhna;
- izrazito neugodne zunanje gospodarske okoliščine, predvsem razpad brettonwoodskega mednarodnega denarnega sistema in naftna kriza v začetku sedemdesetih let, so evropske države prisilile, da so se posvetile predvsem lastnim problemom.

Avgusta 1971 se je tako končalo obdobje brettonwoodskega mednarodnega sistema z odpravo zamenljivosti ameriškega dolarja za zlato, ki je predstavljala osnovo takratne denarne stabilnosti. Aprila 1972 so kot ukrep za omejitev medsebojnega nihanja tečajev valut tedanjih članic EGS oblikovali t.i. sistem "kače v tunelu", ki je skrbel za omejitev tečajev valut držav članic znotraj določenih mej nihanja (kača) in hkrati omejitev nihanja le-teh do ameriškega dolarja (tunel). Evropa je s tem naredila prvi resnejši korak v smeri oblikovanja denarne integracije, vendar so bili poskusi omejitve nihanja deviznih tečajev valut držav članic takrat neuspešni. Zaradi šibkosti ameriškega dolarja, razlik v ekonomskih politikah in predvsem naftnih kriz v sedemdesetih letih je sistem "kača v tunelu" propadel že marca 1973. V tem obdobju so tudi začasno prekinili izvajanje projekta EMU.

Naslednji korak, ki naj bi prinesel omejitev nihanja tečajev valut držav članic, je bil oblikovanje Evropskega denarnega sistema (EMS) na zasedanju Evropskega sveta v Bruslju decembra 1978. EMS je stopil v veljavo 13. marca 1979 in temeljil na mehanizmu deviznih tečajev (ERM), skupni evropski denarni enoti (ECU) in kreditnih mehanizmih (Razvoj Ekonomske in monetarne unije, 2006).

V letu 1986 so s podpisom Enotnega evropskega akta za oblikovanje enotnega notranjega trga obudili idejo o postopnem oblikovanju EMU, ki so ga voditelji držav in vlad odobrili že leta 1972. Ugotovili so, da je EMU bistvenega pomena za učinkovito delovanje notranjega trga, saj odpravlja relativno visoke stroške menjav valut in negotovosti, ki so povezane z nihanjem deviznih tečajev držav članic. Načrt za EMU se je oblikoval z Delorsovimi poročili v aprilu 1989. V tem poročilu je odbor predlagal oblikovanje EMU v treh fazah in vzpostavitev denarne institucije Evropskega sistema centralnih bank (ESCB), ki bi bila odgovorna za oblikovanje in izvajanje skupne denarne in tečajne politike. Februarja 1992 so članice ES s podpisom Pogodbe o Evropski uniji (Maastrichtska pogodba) še natančno načrtale potek tri-stopenjskega oblikovanja EMU in določile pristopne maastrichtske konvergenčne kriterije. Izvedba projekta EMU je bila nekoliko ogrožena le v kriznem obdobju 1992–1993, vendar pa to ni odvrnilo evropskih držav od konvergenčnih prizadevanj. Tako se je načrt uspešno izpeljal do konca in nastala je EMU, ki danes predstavlja drugo največjo gospodarsko entiteto na svetu z okoli 317 milijoni ljudi in BDP, ki je manjši le od BDP ZDA.

2.2.2. Oblikovanje gospodarske in denarne unije

2.2.2.1. Prva faza EMU

Prva faza EMU, ki je potekala v obdobju od 1. julija 1990 do konca leta 1993, je bila namenjena oblikovanju enotnega evropskega trga. V tem času so liberalizirali kapitalske tokove med državami članicami EU, poskrbeli za večjo koordinacijo med posameznimi ekonomskimi politikami in spodbudili tesnejše sodelovanje nacionalnih centralnih bank. V tem okviru so tudi sprejeli prepoved centralno-bančnega financiranja javnega sektorja in privilegiranega dostopa javnega sektorja do finančnih institucij.

Februarja 1992 je prišlo do podpisa Maastrichtske pogodbe, ki je oblikovanje EMU postavila kot formalni cilj. Ta pogodba vsebuje določbe o uresničevanju EMU v treh zaporednih stopnjah v skladu z natančnim časovnim načrtom in določa konvergenčne kriterije, ki jih mora država izpolniti, da lahko sodeluje v EMU. Ta pogodba je stopila v veljavo 1. novembra 1993 (Razvoj Ekonomske in monetarne unije, 2006).

2.2.2.2. Druga faza EMU

V drugi fazi, ki je potekala od leta 1994 do leta 1998, je bil ustanovljen Evropski denarni inštitut (EMI). Glavna naloga EMI je bila priprava na ustanovitev Evropske centralne banke (ECB) v letu 1998 in na uvedbo skupne evropske valute. Tako se je sodelovanje med centralnimi bankami in usklajevanje denarnih politik držav članic EU še bolj okrepilo. Kljub temu je denarna politika ostajala še vedno pod vodstvom posameznih centralnih evropskih bank, saj EMI ni bila pristojna za vodenje skupne denarne in tečajne politike v EU.

Decembra 1995 so se na zasedanju Evropskega sveta v Madridu dogovorili o imenu nove skupne evropske valute, ki je 1. januarja 1999 nadomestila dotedanjo valutno košarico ECU v razmerju 1:1, in okvirno določili tudi načrt zamenjave valut. V letu 1997 so sklenili tudi Pakt stabilnosti in rasti, namenjen zagotavljanju ohranjanja zdravih javnih financ držav članic in nov mehanizem deviznih tečajev (ERM II) za ohranitev stabilnosti med evrom in nacionalnimi evropskimi valutami.

Na srečanju voditeljev držav in vlad maja 1998 v Bruslju je bila sprejeta odločitev, da je zahtevane pogoje za uvedbo evra izpolnilo enajst članic – Avstrija, Belgija, Finska, Francija, Irska, Italija, Luksemburg, Nemčija, Nizozemska, Portugalska in Španija. Tečaji pri zamenjavi valut držav članic, ki so 1. januarja 1999 uvedle evro, so bili nepreklicno določeni in so se uporabljali za vse preračune iz nacionalnih valut v evro (Razvoj Ekonomske in monetarne unije, 2006).

2.2.2.3. Tretja faza EMU

S 1. januarjem 1999 se je začela tretja faza EMU, v kateri je enajst držav članic, katerim je Svet Evropske unije v maju 1998 priznal izpolnitev zahtevanih konvergenčnih pogojev, uvedlo evro in preneslo pristojnosti glede vodenja denarne politike na Evrosistem. EMI je predal naloge novi centralni banki, t.j. ECB, ki je bila ustanovljena že v drugi fazi. Januarja 2001 se je članicam evro območja pridružila še Grčija. Velika Britanija, Danska in Švedska, ki so članice EU, pa se za vstop v EMU niso odločile.

Evro je bil 1. januarja 1999 najprej uveden le kot knjižni denar. Obdobje od 1. januarja 1999 do 31. decembra 2001 je predstavljalo prehodno obdobje, v katerem je potekal postopen prehod na evro za celotno gospodarstvo v državah evro območja. Pri uporabi evra je v tem obdobju veljalo načelo »brez prepovedi, brez prisile«. Države so imele možnost uporabljati evro, ne pa tudi obveznosti, da ga uporabljajo. Po triletnem obdobju so bili 1. januarja 2002 uvedeni evro bankovci in kovanci, ki so postopoma zamenjali bankovce in kovance držav članic evro območja (Razvoj Ekonomske in monetarne unije, 2006).

Od 1. januarja do 28. februarja 2002 je bilo obdobje t.i. »dvojnega obtoka«, ko so se stare nacionalne valute umikale iz obtoka. V tem obdobju so zakonito uporabljali tako staro nacionalno kot novo skupno evropsko valuto. V okviru tega obdobja so lahko posamezniki pri poslovnih bankah v evro območju zamenjali svojo gotovino za evro bankovce in kovance brez dodatnih stroškov. V nekaterih državah je bila možna menjava preko poslovnih bank tudi po preteku tega obdobja, vendar so za zamenjavo banke navadno zaračunale provizijo. Od leta 2003 dalje je bila menjava možna le še pri centralnih bankah evro območja. Po 28. februarju 2002 stari kovanci in bankovci niso imeli več statusa zakonitega plačilnega sredstva. Priloga 1 prikazuje nacionalne scenarije zamenjave gotovine po posameznih državah v evro območju leta 2002.

2.2.3. Vpliv EMU na vodenje gospodarstva

Ob vstopu v EMU države članice prenesejo pristojnosti denarne in tečajne politike na skupno institucijo na ravni celotne EU, pristojnosti za vodenje preostalih ekonomskih politik (fiskalna politika, politika zaposlovanja, politika trga dela itn.) pa ostajajo na ravni posameznih držav članic EU. Kljub temu morajo tudi pri vodenju teh ekonomskih politik države članice EU slediti določenim skupnim evropskim pravilom in politike medsebojno usklajevati. Osnovna načela (stabilnost cen, zdrave javne finance, denarni pogoji in uravnoveženost plačilne bilance), ki jih morajo upoštevati pri vodenju, so oblikovana tako, da se dosejajo skupni cilji. Te smernice in nadzor nad njihovim izpolnjevanjem so v pristojnosti Sveta EU v sestavi gospodarskih in finančnih ministrov (ECOFIN) (Ekonomska politika, 2006).

2.2.3.1. Skupna denarna politika v ECB

Enotna denarna politika se je oblikovala 1. januarja 1999, ko so izbrane države članice EU uvedle evro in hkrati prenesle pristojnosti glede vodenja denarne politike iz nacionalnih okvirov na Evrosistem. Evrosistem je tako postal odgovoren za stabilnost cen evro območja. Sestavljen je iz ECB in centralnih bank trinajstih držav članic, ki so sprejele evro. ESCB pa zavzema poleg Evrosistema tudi razširjeni svet ECB, ki ga sestavljajo države članice EU izven evro območja. Le-ta se bo poenotil z Evrosistemom, ko bodo evro uvedle vse države članice EU. Do takrat pa bosta Razširjeni svet ECB in Evrosistem delovala sočasno.

Za določanje in izvajanje skupne denarne politike velja načelo centraliziranega odločanja in decentraliziranega izvajanja preko nacionalnih centralnih bank. Osnovne naloge Evrosistema so (Monetarna politika, 2006):

- določanje in izvajanje denarne politike evro območja,
- izvajanje deviznih poslov,
- držanje in upravljanje uradnih deviznih rezerv držav članic evro območja,
- podpiranje nemotenega delovanja plačilnih sistemov.

Primernost skupne denarne politike je odvisna od treh pogojev. Prvi je usklajenost smeri sprememb obrestnih mer s poslovnim ciklom posamezne države. Drugič, spremembe obrestne mere ECB morajo biti ustrezno visoke. To je mogoče le, če se spremembe obrestne mere glede na druge članice Unije prenašajo s podobno hitrostjo in podobnim učinkom, oziroma če so si transmisijski mehanizmi denarne politike med državami podobni. Tretji pogoj, ki služi odpravi morebitnih težav s prvima dvema, je učinkovit vpliv fiskalne politike na agregatno povpraševanje (Pavlič Damijan et al., 2003, str. 66–67).

2.2.3.2. Tečajna politika in ERM II

Države se pri vstopu v EMU odpovejo tudi samostojnosti tečajne politike. Za večino držav to pomeni izguba enega glavnih instrumentov ukrepanja pri asimetričnih šokih in ohranjanju konkurenčnosti gospodarstva. Samostojno vodenje tečajne politike se močno omeji že pri vstopu držav v mehanizem ERM II. V EMU pa za izvajanje deviznih poslov oziroma intervencije na deviznih trgih skrbi ECB.

Formalne sporazume o sistemu deviznega tečaja evra glede na valute držav, ki niso članice EU, lahko sprejme ECOFIN. Če tak sistem deviznega tečaja ne obstaja, lahko ECOFIN oblikuje splošne usmeritve tečajne politike glede na te valute. Te usmeritve ne smejo posegati v osnovni cilj ECB, tj. ohranjanje stabilnosti cen (Politika deviznega tečaja in ERM II, 2006).

Mehanizem deviznih tečajev ERM II je nastal v letu 1997 kot naslednik EMS in njegovega ERM. Namen novega mehanizma je zagotavljanje stabilnosti deviznih tečajev med evrom in

valutami držav članic, ki so v postopku uvajanja skupne evropske valute. V okviru ERM II se z medsebojnim dogovorom določi centralni tečaj do evra za valuto vsake države članice EU zunaj evro območja, ki sodeluje v ERM II. Standardni razpon nihanja znaša ± 15 odstotkov od centralnega tečaja, lahko pa se dogovori tudi ožji razpon. Pogoj za sodelovanje v ERM II je članstvo v EU. Država članica EU, ki ni uvedla evra, se sicer sama odloči o tem, kdaj bo svojo valuto vključila v ta sistem, vendar se to od nje pričakuje. Dveletno sodelovanje v ERM II, v dovoljenih mejah nihanja deviznega tečaja okoli centralnega tečaja do evra in brez prilagoditve centralnega tečaja navzdol oziroma devalvacije, je eden izmed pogojev za uvedbo evra (Politika deviznega tečaja in ERM II, 2006). Sodelovanje v ERM II ni časovno omejeno.

2.2.3.3. Fiskalna politika in Pakt stabilnosti in rasti

Nacionalna fiskalna politika je omejena že po vstopu v EU, saj je podvržena pravilom glede pretiranih javnofinančnih primanjkljajev, obveznosti izpolnitve fiskalnih maastrichtskih konvergenčnih kriterijev in nekaterim določilom Pakta stabilnosti in rasti (SGP). V obdobju sodelovanja v ERM II mora biti odločno usmerjena v pravočasno izpolnitev fiskalnih konvergenčnih kriterijev, hkrati pa že prevzema večino bremena makroekonomske stabilizacije. Po vstopu v EMU postane nacionalna fiskalna politika še bolj omejena, saj je podvržena strožjim pravilom SGP, vključno s sankcijami, ki sledijo njihovim kršitvam (Lavrač, 2004, str. 28).

SGP je bil sprejet na zasedanju Evropskega sveta v Amsterdamu junija 1997 z namenom discipliniranja držav članic pri upravljanju njihovih javnih financ v okviru zahtev EMU. Države članice so zadolžene srednjeročno ohranjati ravnovesni proračun ali proračunski presežek. Poleg tega pa morajo letno pripraviti tudi programe stabilnosti, ki vsebujejo načrt doseganja srednjeročnih fiskalnih ciljev.

Bistvo SGP³ lahko strnemo v naslednje tri točke (Mrak, 2002, str. 413):

- Javnofinančni primanjkljaj ne sme biti večji od 3 odstotkov BDP, ob tem pa mora biti javnofinančni položaj srednjeročno izravnán ali v presežku, tako da bi se v primeru recesije država lahko zatekla k fiskalnemu primanjkljaju, ne da bi presegla predpisano mejo 3 odstotke BDP. Izjema, ki dovoljuje preseganje predpisanega praga, so posebne okoliščine, predvsem močnejša recesija, ki jo predstavlja padec BDP za več kot 2 odstotka letno (v pasu med 0,75-odstotnim in 2-odstotnim padcem BDP je ocena glede upravičenosti preseganja fiskalnega primanjkljaja stvar pogajanj oziroma dogovora).

³ V letu 2005 je prišlo do reforme SGP z namenom izboljšanja javnofinančnega okvirja EU, predvsem zaradi vstopa novih držav v letu 2004. Reforma je zajemala okrepitev ekonomske utemeljitve proračunskih pravil za izboljšanje njihove verodostojnosti, dodelitev večje odgovornosti državam pri oblikovanju politik, boljše upoštevanje gospodarskih razmer in posvečanje zadostne pozornosti zadolženosti in vzdržnosti javnih financ. Ob tem je bilo potrebno dodati dve novi uredbi – sprememba pri preventivnem vidiku SGP (možnost upoštevanja različnih gospodarskih in proračunskih stanj ter njihove vzdržnosti) in sprememba pri korektivnem vidiku SGP (omogočiti boljše upoštevanje dejanskega stanja v razširjeni Uniji s 25 državami članicami).

- V primeru neupravičenega preseganja predpisane meje so predvidene sankcije v znesku 0,2 do 0,5 odstotka BDP.
- Sankcije so najprej v obliki neobrestovanega depozita, ki se spremeni v plačilo kazni, če država ne odpravi presežnega fiskalnega primanjkljaja v predpisanem času (2 leti).

2.2.4. Evro

Evro območje sestavlja 13 držav članic EU, ki so nadomestile svoje nacionalne valute z evrom. V letu 2002 so evro uvedle Avstrija, Belgija, Francija, Nemčija, Grčija, Finska, Italija, Irska, Luksemburg, Nizozemska, Portugalska in Španija. Z letom 2007 se jim je pridružila še Slovenija, ki je prva izmed novih članic EU uspešno izpolnila konvergenčne kriterije za pristop k EMU v dveh letih od vstopa v EU (glej Prilogo 2). Poleg teh držav uporabljajo evro kot zakonito plačilno sredstvo tudi:

- francoski čezmorski departmaji (Guadeloupe, Martinique, Francoska Gvajana in Réunion), Azori, Madeira in Kanarski otoki po 299. členu Pogodbe o ustanovitvi Evropske skupnosti (PES), kjer je določena veljavnost PES v zvezi z ozemeljsko suverenostjo držav članic EU;
- Saint-Pierre-et-Miquelon in Mayotte po odločbi Sveta EU 1. januarja 1999;
- San Marino in Vatikan, s katerima je Italija imela v preteklosti sklenjen denarni sporazum, ki ga je z uvedbo evra prilagodila novim razmeram. Ti dve lahko izdajata evro kovance, ne pa tudi evro bankovcev;
- Monako, ki je imel podoben sporazum sklenjen s Francijo in zanj sedaj veljajo enake pravice kot za San Marino in Vatikan;
- Andora, ki je poseben primer, saj nima sklenjenega nobenega denarnega sporazuma, vendar pa je zaradi pomanjkanja lastne denarne politike uporabljala francoske franke in špansko pezeto. Tako je ta država z uvedbo evra v Španiji in Franciji tudi sama prevzela novo valuto;
- Črna gora in Kosovo, ki prav tako nimata sklenjenih nobenih denarnih sporazumov s katerokoli od držav članic EU, vendar sta sprejeli evro zaradi predhodne uporabe nemške marke kot svoje valute.

Danska, Velika Britanija, Švedska, Ciper, Češka, Estonija, Madžarska, Latvija, Litva, Malta, Poljska, Bolgarija, Romunija in Slovaška pa so države, ki so že članice EU, vendar evra še niso sprejele. Razloga za to sta dva (Kriteriji za uvedbo evra, 2006):

- Velika Britanija in Danska imata poseben položaj, saj sta v postopku pogajanj dosegli, da se sami odločita, ali želita uvesti evro po izpolnitvi konvergenčnih kriterijev. Imata t.i. »opt-out« pravico, kar pomeni, da jima ni potrebno uvesti evra, tudi če izpolnjujeta zahtevane konvergenčne kriterije. Tako je dansko prebivalstvo septembra 2000 na referendumu glasovalo proti uvedbi evra na Danskem. Za vse ostale članice EU velja, da morajo uvesti evro, če izpolnjujejo konvergenčne kriterije. Prav tako zadnje velja za nove države članice EU.

- Švedska, Ciper, Češka, Estonija, Madžarska, Latvija, Litva, Malta, Poljska, Romunija, Bolgarija in Slovaška še ne izpolnjujejo vseh konvergenčnih kriterijev za uvedbo evra.

2.2.4.1. Razlogi uvedbe evra

Do odločitve o uvedbi evra so pripeljali tako notranji (integracijski) kot tudi zunanji (globalizacijski) razlogi. Na notranjem trgu EU evropska podjetja medsebojno opravijo več kot 70 odstotkov trgovine, zato je bil enotni trg in uvedba ene valute na tem trgu pogoj za optimalne rezultate gospodarske integracije – za hitrejšo in stabilnejšo gospodarsko rast. Po drugi strani je evropsko gospodarstvo v tekmi z gospodarstvom ZDA in Japonske vseskozi izgubljalo (Obreza, 2006, str. 11).

Ustanovitev EMU opravičujejo gospodarski in politični razlogi. Gospodarski razlogi uvedbe evra so (Ferlinc, Ješovnik, 2002, str. 9–10):

- Evro kot enotna evropska valuta odpravlja nihanja deviznih tečajev nacionalnih valut in s tem stabilizira notranji trg.
- Globalizacija naložb evropskih podjetij zahteva večjo finančno stabilnost in manjše stroške rabe denarja za financiranje mednarodnih naložb.
- Odpravljanje valutnih tveganj in transakcijskih stroškov pospešuje ponudbo cenejšega kapitala na skupnem evropskem trgu, hkrati pa zagotavlja uspešno prepletanje nacionalnih finančnih trgov.
- Konvergenčni kriteriji, določeni kot osnova za uresničitev EMU, so temelj za zdravo gospodarsko rast držav in gospodarski pogoj za uspešno uvedbo skupnega denarja.

Politični razlogi za uvedbo evra pa so naslednji (Ferlinc, Ješovnik, 2002, str. 10–11):

- EMU kaže integracijsko pripravljenost držav članic EU, zato njeno delovanje pozitivno vpliva na poglobljanje evropskega procesa združevanja.
- Po uvedbi enotne valute se utegne politična moč EU mednarodno povečati.
- Uvedba evra daje možnost, da se premagajo nasprotovanja in otopelosti glede potrebnih strukturnih reform (tako v javnem sektorju kot tudi v zasebnem gospodarstvu).
- Interes EMU je, da bi bil evro denarna protiutež ameriškemu dolarju. Obstaja želja, da bi evro nadomestil ameriški dolar kot svetovno valuto, skupni izvoz držav EMU pa naj bi presegel delež ameriškega izvoza v svetovni trgovini. Če bi poleg tega še sosednje države (Norveška, Švica, države vzhodne in srednje Evrope) vezale vrednost svojih valut na evro, bi se območje denarne stabilnosti znatno povečalo.
- Interes držav članic EMU je tudi, da bi evro vplival na mednarodni prestiž držav članic.

2.2.4.2. Pogoji uvedbe evra

Če želi država članica EU vstopiti v EMU in uvesti evro, mora izpolniti maastrichtske konvergenčne kriterije. Namen teh kriterijev, ki so opredeljeni v 121. členu PES, je v tem, da morajo države pred vključitvijo k EMU doseči zadostno usklajenost ekonomskih politik in konvergenco temeljnih gospodarskih spremenljivk. Konvergenčni kriteriji tako predstavljajo kvantificirane minimalne zahteve glede stabilnosti v vodenju denarnih, fiskalnih in tečajnih politik držav članic EU ter so pogoj za vstop v EMU. Omogočajo pa tudi selekcijo med državami kandidatki za EMU in zagotavljajo stabilnost skupne evropske valute (Mrak, 2002, str. 407).

Maastrichtski konvergenčni kriteriji vključujejo tri denarne (glede inflacije, obrestnih mer in deviznega tečaja) in dva fiskalna kriterija (glede javnofinančnega primanjkljaja in javnega dolga) (Mrak, 2002, str. 407). Maastrichtski konvergenčni kriteriji so (Treaty on European Union, 1992):

- Kriterij stabilnosti cen določa, da stopnja inflacije v državi članici EU ne sme presegati povprečja inflacijskih stopenj treh članic z najnižjo stopnjo inflacije za več kot 1,5 odstotne točke.
- Kriterij višine dolgoročnih obrestnih mer določa, da višina dolgoročnih obrestnih mer v državi članici EU ne sme presegati povprečja obrestnih mer treh držav članic z najnižjo stopnjo inflacije za več kot 2 odstotni točki. Omenjene dolgoročne obrestne mere se izračunajo na podlagi dolgoročnih državnih obveznic ali primerljivih vrednostnih papirjev držav članic EU.
- Kriterij stabilnosti deviznega tečaja predpisuje dveletno vključitev v ERM II in nihanje deviznega tečaja v dovoljenih mejah brez devalvacij pred vključitvijo države v tretjo fazo oblikovanja EMU.
- Kriterij primanjkljaja državnega proračuna določa, da financiranje državnega proračuna ne sme ustvariti primanjkljaja, ki bi presegel referenčno vrednost 3 odstotkov BDP po tržnih cenah, oziroma ga dovoljuje pod enim izmed dveh pogojev: (a) če je delež proračunskega primanjkljaja v zadnjem obdobju občutno in nepretrgoma padal ter se približal referenčni vrednosti ali (b) če je presežek referenčne vrednosti izjemen in začasen ter je blizu referenčni vrednosti.
- Kriterij višine javnega dolga določa, da zadolženost države oziroma njen javni dolg ne sme presegati 60 odstotkov BDP po tržnih cenah. Dovoljuje ga le pod enim izmed dveh pogojev: (a) če je delež javnega dolga v zadnjem obdobju občutno in nepretrgoma padal ter se približal referenčni vrednosti ali (b) če je presežek referenčne vrednosti izjemen in začasen ter je blizu referenčni vrednosti.

Kriteriji omogočajo tudi nekaj prožnosti pri izpolnjevanju posameznega merila. To velja predvsem pri obeh fiskalnih kriterijih (četrtem in petem), kjer se poleg fiksne referenčne

vrednosti izrecno upoštevajo trendi in posebne okoliščine. Prilagajanje razlage pa je možno tudi pri merilu o gibanju deviznega tečaja (Pavlič Damijan et al., 2003, str. 42).

Poleg ekonomskih oz. maastrichtskih konvergenčnih kriterijev pa obstajajo tudi pravni konvergenčni kriteriji, ki skrbijo za ustrezno uskladitev tudi na področju zakonodaje. Pomenijo skladnost nacionalne zakonodaje z določbami Pogodbe o Evropski uniji in zagotovitev popolne neodvisnosti nacionalnih centralnih bank evro območja.

2.2.4.3. Možni scenariji uvedbe evra

Države članice, ki so evro že uvedle, so to storile po enem samem, madridskem scenariju, s prehodnim obdobjem. Ime madridski je dobil po mestu, kjer je Evropski Svet sprejel odločitev o njem. Prehodno obdobje je tedaj нареkovala zlasti okoliščina, da je bil evro najprej uveden kot knjižni denar in šele kasneje tudi v obliki bankovcev in kovancev. Prehodno obdobje je datumsko določalo čas za tiskanje evro bankovcev in kovanje evro kovancev ter za logistične priprave zamenjave gotovine. Začelo se je 1. januarja 1999 in končalo 31. decembra 2001. Države članice, ki bodo evro prevzemale odslej, se bodo lahko odločale med več različnimi scenariji (Načrt uvedbe evra v Republiki Sloveniji, 2005, str. 4):

- Madridski scenarij ali scenarij s »prehodnim obdobjem«; po njem bodo lahko tudi v prihodnosti države članice uvedle evro, le da ne bo datumsko določen. Dolžina prehodnega obdobja se bo lahko med posameznimi državami članicami razlikovala, vendar naj ne bi bila daljša od treh let. V tem scenariju se v prehodnem obdobju v domačem plačilnem prometu uporabljata dve valuti – dotedanja nacionalna in evro.
- Scenarij takojšnje uvedbe ali »veliki pok«; po tem scenariju bi prehodno obdobje trajalo le eno »logično sekundo«. Posledično sprejetje evra kot valute zadevne države in uvedba evro bankovcev in evro kovancev potekata po tem scenariju istočasno.
- Scenarij »velikega poka z opuščanjem«; ta scenarij predvideva takojšnjo uvedbo evra z možnostjo uporabe nacionalne valute v določenih pravnih instrumentih (računi, poslovne knjige itn.) v omejenem obdobju, ki naj ne bi bilo daljše od enega leta. V tem scenariju se v domačem plačilnem prometu od uvedbe evra naprej uporablja samo nova valuta – evro.

2.2.4.4. Značilnosti evro bankovcev in evro kovancev

Evro bankovci in kovanci so bili dani v obtok s 1. januarjem 2002. Evro bankovci so v vseh državah enaki, medtem ko je pri kovancih skupna le številčna stran. Stran z motivom se razlikuje glede na posamezno državo članico evro območja in si jo izbere popolnoma sama.

Evro bankovci predstavljajo vrednosti od 5, 10, 20, 50, 100, 200 in 500 evrov. Opremljeni so s številnimi varnostnimi elementi, ki jih zaznamo na otip (reliefni tisk) in vid (hologram na

sprednji strani in zlato-rumeni trak ali večbarvna številka na hrbtni strani ter proti svetlobi vidni vodni znak, varnostna nit in sestavljena številka). Poleg tega so prisotni tudi dodatni zaščitni elementi, kot je mikrotisk in znaki, vidni pod ultravijoličnimi žarki.

Evro kovanci predstavljajo vrednosti od 1 in 2 evra ter od 1, 2, 5, 10, 20 in 50 centov. Do sedaj je obstajalo 15 različic kovancev, ki so zakonito plačilno sredstvo na celotnem območju skupne valute. Poleg teh so svoje različice oblikovale tudi Monako, San Marino in Vatikan. S 1. januarjem 2007 se jim je pridružila tudi različica Slovenije, ki je postala nova članica evro območja. Kovanci so pred ponarejanjem zaščiteni s posebno tehniko izdelave.

2.2.5. Prednosti in slabosti vstopa v EMU

Uvedba evra prinaša prednosti tako za celotno gospodarstvo držav kot tudi za posamezne sektorje znotraj tega gospodarstva. Prednosti za celotno gospodarstvo se kažejo že pri izpolnjevanju konvergenčnih kriterijev, kar pomeni dolgoročno nižje obrestne mere, zdrave javne finance in večjo stabilnost cen. To ima nedvomno pozitiven vpliv, saj spodbuja gospodarsko rast, investicije in zaposlovanje. Poleg teh prednosti pa evro prinaša tudi določene politične prednosti, saj povezuje države in ustvarja novo skupno identiteto, krepi mednarodno vlogo Evrope v svetovnih organizacijah in predstavlja eno od vodilnih svetovnih valut za mednarodne investicije in rezerve. Koristi vstopa v denarno unijo lahko razvrstimo v pet skupin (Pavlič Damijan et al., 2003, str. 52–58):

- a) Koristi nižjih transakcijskih stroškov. Nekaterih transakcijskih stroškov, ki so jih imele države z lastno valuto, v EMU ne bo več. S tem mislimo na stroške zamenjave valut, ki jih banke in menjalnice zaračunavajo gospodarskim subjektom, ter stroške, ki jih imajo podjetja pri svojem deviznem poslovanju in zaščiti pred valutnimi tveganji. Tako se lahko prihranjena sredstva preusmerijo v produktivne gospodarske aktivnosti, ki večajo gospodarsko rast. Poleg tega enotna valuta omogoča tudi lažje poslovanje med podružnicami multinacionalnih podjetij.
- b) Zavarovanje pred tveganji in dostop do trgov kapitala. Prost dostop do trgov kapitala ima pomembno vlogo pri absorpciji oziroma glajenju vplivov asimetričnih makroekonomskih šokov na domače gospodarstvo. Dostop do likvidnih mednarodnih trgov kapitala lahko skozi poslovne cikle omogoča po eni strani glajenje agregatne potrošnje, ki povečuje splošno blaginjo države, po drugi strani pa optimizacijo investicijskih odločitev podjetniškega sektorja, na katere zato manj neugodno vpliva ciklično gibanje domačega gospodarstva.
- c) Povečanje mednarodne trgovine. V splošnem empirični rezultati kažejo, da uvedba skupne valute dolgoročno poveča trgovino od 2 do 3-krat. Nekatere teorije to pripisujejo nižjim transakcijskim stroškom. Večinoma pa gredo zasluge izboljšanju usklajenosti ekonomskih

politik in večjemu ujemanju poslovnih ciklov med državami v Uniji. S tem se tudi zmanjša potreba po finančnem pokritju trajnejših neravnovesij v plačilni bilanci. Popolna denarna unija je zato drugačna od režima fiksnega tečaja, saj se trgovina ne poveča zaradi manjših nihanj deviznega tečaja, temveč zaradi boljšega usklajevanja ekonomskih politik.

- d) Manjša izpostavljenost špekulativnim tokovom kapitala. Fluktuacije kapitalskih tokov in nihanja deviznega tečaja se s prisotnostjo špekulacije lahko še povečajo in tako ogrozijo stabilnost gospodarstva. To je zlasti nevarno za majhna odprta gospodarstva s slabšo razvitostjo, kjer tuji investitorji povezujejo tveganje v večji meri s splošnim finančnim tveganjem v državi, in le v manjši meri z ekonomskimi temelji. Nevarnost špekulativnih tokov kapitala je torej dodatna slabost lastne valute, ki se odpravi z vstopom v EMU.
- e) Učinek nižjih realnih obrestnih mer na gospodarsko rast. Realne obrestne mere se zaradi izboljšanja ocene kreditne sposobnosti države in stabilnega tečaja znižajo. Poleg tega se izboljša tudi sposobnost odplačevanja dolgov, saj je zaradi nižjih realnih obrestnih mer breme odplačevanja dolga ustrezno nižje. Oboje, nižje obrestne mere in večji vzdržni zunanjetrgovinski primanjkljaj, ugodno vpliva na gospodarsko rast.

Obstajajo tudi določene slabosti pri uvedbi evra, ki se na ravni celotne države kažejo predvsem kot stroški izgube monopolnega dobička od tiskanja lastnega denarja in stroški potencialnega povečanja nihanj v gospodarski aktivnosti kot posledica izgubljene neodvisnosti denarne in tečajne politike. Poleg teh slabosti pa je prisotna tudi izguba lastne valute kot simbola identitete posamezne države, ki je bila za državljane posebnega pomena. V kolikšni meri navedene slabosti predstavljajo dejansko strošek za posamezno državo, je odvisno predvsem od izpostavljenosti države asimetričnim šokom in razpoložljivosti delovanja alternativnih mehanizmov prilagajanja, ki bi lahko nadomestili izgubljeni nadzor nad denarno in tečajno politiko.

V teoriji OCA so kot taki alternativni mehanizmi navedeni fleksibilnost plač in cen, mobilnost proizvodnih dejavnikov in ustrezna fiskalna politika. Kot smo že omenili v poglavju o teoriji OCA, je fleksibilnost plač in cen ter mobilnost proizvodnih dejavnikov v EMU še zelo majhna. Ključno vlogo med alternativnimi mehanizmi prilagajanja ima zato fiskalna politika, saj lahko učinkovito kontrolira nihanja v agregatnem povpraševanju. Pogoj je ustrezni strukturni položaj proračuna, saj lahko negativni šok v obdobju, ko ima država že visok proračunski primanjkljaj in/ali dolg, privede do ravno obratnih, t.j. procikličnih učinkov. Fiskalna politika deluje stabilizacijsko na dva načina: s samodejnimi fiskalnimi stabilizatorji in z diskrecijskimi ukrepi. V EMU je splošni okvir stabilizacijskega delovanja fiskalne politike določen s SGP, katerega osnova je, da omogoči dolgoročno nemoteno delovanje obeh omenjenih mehanizmov (Pavlič Damijan et al., 2003, str. 65).

Potrošnikom evro koristi predvsem zaradi večje transparentnosti cen, saj lahko lažje primerjajo cene blaga in storitev v različnih državah. Hkrati pa večja transparentnost cen

povečuje konkurenčni pritisk na podjetja, kar vodi do zniževanja cen na dolgi rok. Poenotenje finančnega trga in likvidnejši kapitalski tokovi pa potrošnikom omogočajo tudi večjo izbiro finančnih virov pri najemanju posojil in/ali investiranju svojega denarja. Temeljna prednost za turiste pa je vsekakor odprava stroškov, povezanih z zamenjavo valut in iskanjem menjalnic v evropskih državah. Tveganja, povezana z novo valuto, so predvsem nesposobnost prilagoditve na nov denar, goljufije in neupravičeno dvigovanje cen s strani podjetij. Vsa omenjena tveganja naj bi se sčasoma zmanjšala.

Prednosti skupne valute lahko beležimo tudi pri podjetjih, ki zaradi večje transparentnosti cen sedaj lažje dostopajo do cenejših virov primarnih materialov in tako lažje znižujejo cene svojih izdelkov in/ali storitev na skupnem trgu. Poleg tega pa evro omogoča izračunavanje prihodnjih stroškov z visoko mero gotovosti in znižuje transakcijske stroške, povezane s prometom ob prehodu meje. Pri podjetjih so stroški uvedbe nove valute predvsem enkratne narave, in sicer se pojavijo predvsem s prilagoditvijo informacijske tehnologije, preoblikovanjem računovodstva, izdelavo finančnih izkazov in dodatnim izobraževanjem osebja. Skupni evropski trg in evro pa lahko predstavljata nevarnost za podjetja, ki so bila prej deležna državne zaščite za ohranjanje njihove konkurenčnosti na trgu. Taka podjetja se lahko ohranijo in konkurirajo na skupnem trgu le z racionalizacijo poslovanja, učinkovito redistribucijo produkcijskih faktorjev in zadostnim vlaganjem v izobraževanje in usposabljanje osebja.

Po teoriji OCA se vključitev v denarno unijo najbolj splača majhnim odprtim gospodarstvom, ki imajo diverzificirano proizvodno in izvozno strukturo ter so v mednarodni menjavi močno povezana z območjem denarne unije. Za take države naj bi bile integrativne prednosti skupne valute močnejše od slabosti, povezanih z izgubo denarne suverenosti zaradi izgube lastne valute, vsaj v primerjavi z drugimi državami, ki imajo obratne strukturne značilnosti gospodarstva. Po teoriji OCA je Slovenija tipična država, ki je primerna za vključitev v denarno integracijo in prehod na skupno valuto (Lavrač, 1999).

3. ŠPANIJA IN UVEDBA SKUPNE EVROPSKE VALUTE

3.1. Špansko gospodarstvo do uvedbe evra (1998)

Vstop Španije v EMU kot države ustanoviteljice vsekakor ni bilo enkratno dejanje, temveč rezultat skoraj štiridesetletnega truda, ki se je začel z Nacionalnim planom gospodarske stabilizacije (PNEE) v letu 1959. Nesodelovanje v drugi svetovni vojni je Španijo popolnoma izoliralo od Evrope. V obdobju po španski državljanski vojni, ki se je končala leta 1939, se je začela dolgoletna fašistična diktatura generala Franca. Španija je prevzela avtarkični model razvoja in zaprla svoje meje vstopu tujega blaga, storitev in kapitala. Veljalo je namreč prepričanje, da Španija lahko sama zadovolji vse družbene potrebe in doseže gospodarsko rast

brez odvisnosti od drugih držav. Ta protekcionistična ureditev je bila spremljana tudi z močno državno intervencijo, ki je bila prisotna predvsem pri postavljanju cen in obrestnih mer ter pri industrijskem razvoju. Kmalu se je izkazalo, da Španija ni imela ne potrebnih virov surovin in ne potrebnega tehnološkega razvoja, da bi si lahko privoščila tako politično ureditev. Država se je tako znašla v stanju nekonkurenčnosti in zaostalosti v primerjavi z ostalimi evropskimi državami.

PNEE, iz leta 1959, je predstavljal konec obdobja avtarkične ureditve Franca in začetek novega obdobja – integracije Španije v ES. Poglavitni cilji plana so bili konvertibilnost, stabilizacija, liberalizacija in integracija. V okviru tega naj bi Španija dosegla znižanje stopnje inflacije, liberalizacijo zunanje trgovine, konvertibilnost pezete v namen mednarodne izmenjave in liberalizacijo notranjih gospodarskih aktivnosti (Estefanía, 1998). Proces vzpostavljanja mednarodne trgovine pa je skupaj z nizko konkurenčnostjo španskega gospodarstva in velikim uvozom v državo privedel do kroničnega primanjkljaja v trgovinski bilanci. Le-ta se je kril pretežno s pritoki tujega kapitala in visokimi prihodki iz turizma, ki je doživel močan razvoj v šestdesetih letih. Nov model je omogočil visoko gospodarsko rast, ki pa je bila zelo nestabilna. Kljub procesu liberalizacije in odpiranju španskega gospodarstva se je ohranila velika mera protekcionizma, ki je ovirala uresničitev PNEE.

V sedemdesetih letih sta podražitev nafte in sprememba svetovnega povpraševanja privedli do španske gospodarske krize. Občutno se je povečal proračunski primanjkljaj kot posledica umetnega vzdrževanja cen naftnih proizvodov in subvencioniranja podjetij za pokritje izgub. To je sprožilo še močan inflacijski proces, saj je morala primanjkljaj zaradi znižanja tujih investicij kriti Banka Španije (BDE). Gospodarsko stanje se ni popravilo niti z znižanjem vrednosti pezete v letu 1976, saj se je povečana konkurenčnost takoj izničila s hkratnim povišanjem cen. V namen stabilizacije gospodarskega stanja so v letu 1977 podpisali t.i. Pakta Moncloe. Vsebovala sta ukrepe za utrditev demokracije v državi in nujne ukrepe za izhod iz hude gospodarske krize, med katerimi so bili znižanje vrednosti pezete, restriktivno vodena denarna politika in številne strukturne reforme. Kljub vpeljanim ukrepom se Španiji ni uspelo znebiti problema visoke inflacije in naraščajoče brezposelnosti, ki sta se z naftno krizo v letu 1979 le še povečala (Economía y Comercio, 2006).

V letu 1979 so se politične razmere zaostrele in pripeljale do državnega udara leta 1981. Prva socialistična vlada (1982–1986) se je usmerila v utrditev demokracije in pripravo niza pomembnih ukrepov, med katerimi so izstopali profesionalizacija vojaške sile, popolno delovanje modela države avtonomnih skupnosti, reforma šolstva (brezplačno in obvezno šolanje za mladino do 16. leta), reforma pokojninskega in zdravstvenega sistema, ukrepi gospodarske sanacije in oblikovanje modernejše zakonodaje na področju enakosti ženske. Ob teh ukrepih se je v državo vrnila klima, ki je povrnila izigrano zaupanje Špancev v državne institucije.

Španiji je 1. januarja 1986, po sedmih letih pogajanj, uspelo postati del ES. Včlanitev Španije v ES je predstavljal drugi pomemben proces liberalizacije, odprtja in racionalizacije španskega gospodarstva po PNEE iz leta 1959. Ugodni učinek članstva je bil viden pri gospodarski rasti, saj se je 1,8-odstotna rast BDP v obdobju 1981–1985 dvignila na 4,8-odstotno rast BDP v obdobju 1986–1990. V tem istem obdobju (1986–1990) se je občutno povečalo tudi trgovanje med Španijo in ES, pri čemer je uvoz Španije narasel v večji meri kot izvoz kot posledica razvojnih razlik z ES (Badosa Pagés, 2005, str. 105–106).

Svetovna recesija na začetku devetdesetih let prejšnjega stoletja je Španijo hudo prizadela. Gospodarska kriza, spremljana z nepravilnim vodenjem ekonomske politike, je močno povečala raven inflacije in brezposelnosti v državi. Nova španska vlada iz leta 1996, katere predsednik je bil Jose María Aznar, je svoje moči usmerila v implementacijo ekonomske politike, ki bi zmanjšala javnofinančni primanjkljaj in ponovno aktivirala privatni sektor. Glavni cilj te politike je bil izpolniti t.i. konvergenčne kriterije iz Maastrichtske pogodbe leta 1991, kar bi omogočilo Španiji sodelovanje pri zadnji fazi oblikovanja EMU in uvedbi evra. Španija je morala te kriterije izpolniti do maja 1998, ko se je na zasedanju v Bruslju določilo, katere države članice EU bodo lahko sprejele evro.

V letu 1997 je bila Španija na poti do uresničitve konvergenčnih kriterijev dokaj uspešna. Rast inflacije se je v letu 1997, ko je znašala 2,6 odstotkov, glede na leto 1996 (3,5 odstotkov) znižala za skoraj 1 odstotno točko. Tendenco padanja so zabeležili tudi pri obrestnih merah, na katere so imeli pozitiven učinek nižanje rasti inflacije, nižanje javnofinančnega primanjkljaja in pričakovanja Španije glede članstva v EMU. Kriterij glede stabilnosti deviznega tečaja je bil izpolnjen leta 1993, ko so se meje nihanja okoli centralnega tečaja med evrom in nacionalnimi valutami razširile na ± 15 odstotkov. Pezeta je bila v tem obdobju stabilna valuta. Javnofinančni primanjkljaj, ki je v letu 1997 znašal 3,3 odstotke BDP, se je počasi približeval dovoljeni ravni 3 odstotkov BDP. Največjo oviro pri članstvu je predstavljala višina javnega dolga, ki je v letu 1997 znašala 66,6 odstotkov BDP, saj se je zniževala zelo počasi.

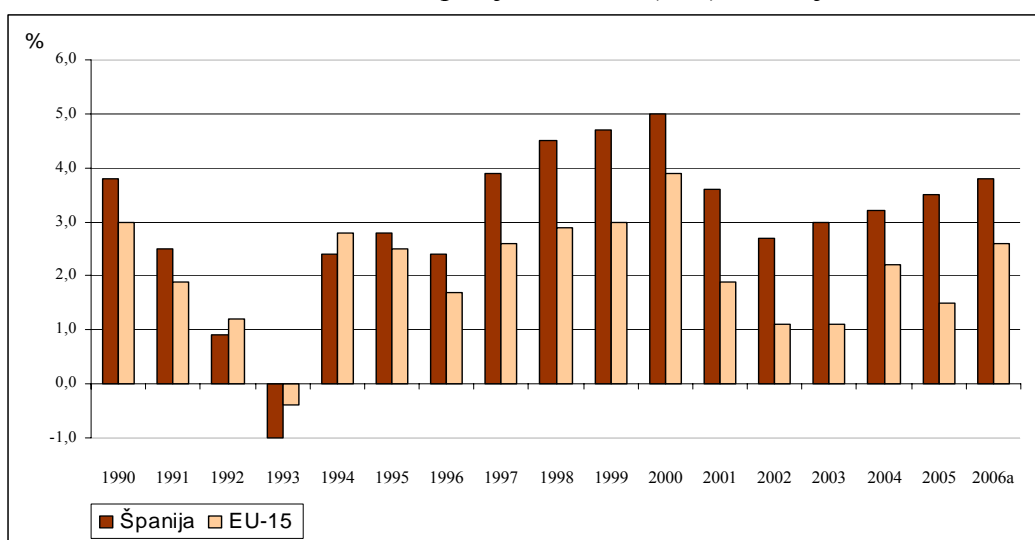
Glede na podatke v Prilogi 11 je Španija uspešno izpolnila vse konvergenčne kriterije razen višine javnega dolga države. Če bi ta kriterij strogo upoštevali, bi leta 1999 dejansko lahko evro uvedle le Francija, Finska in Luksemburg. Zahvaljujoč fleksibilni interpretaciji fiskalnih kriterijev pa so evro lahko uvedle poleg Španije tudi Avstrija, Belgija, Grčija, Italija, Nemčija, Irska, Nizozemska in Portugalska.

3.2. Špansko gospodarstvo v EMU

3.2.1. Rast BDP

Participacija v EMU je bila za Španijo zelo donosna, saj je po dolgoletnem trudu končno dosegla stabilno, učinkovito in odprto gospodarstvo. Sprožil se je tudi proces konvergiranja poslovnih ciklov k ciklom EU. Španski cikli so bili ob vstopu v EU še dokaj nestabilni, saj so bile recesije in ekspanzije bolj izrazite kot v povprečju EU. S procesom uvajanja skupne evropske valute, od leta 1995 dalje, pa se je nestabilno obnašanje ciklov bistveno zmanjšalo in Španiji omogočilo visoko in stabilno gospodarsko rast. To pa ni le posledica nižje ravni obrestnih mer, ki se je v Španiji znižala bolj kot pri povprečju EU držav, temveč tudi številnih strukturnih reform, povečanega pritoka tujih investicij in večje finančne pomoči s strani EU. Tako se lahko potrdi, da sta bili integraciji Španije najprej v EU in nato v EMU najbolj pomembni in koristni odločitvi države, saj so s tem bistveno izboljšali gospodarske razmere in jih približali evropskemu povprečju (De la Dehesa Romero, 2003, str. 55).

Slika 1: Realna letna rast BDP v Španiji in EU-15 (v %), obdobje 1990–2006

Opomba:

a - napoved.

Vir: Statistical Annex of European Economy, 2006, str. 48–49.

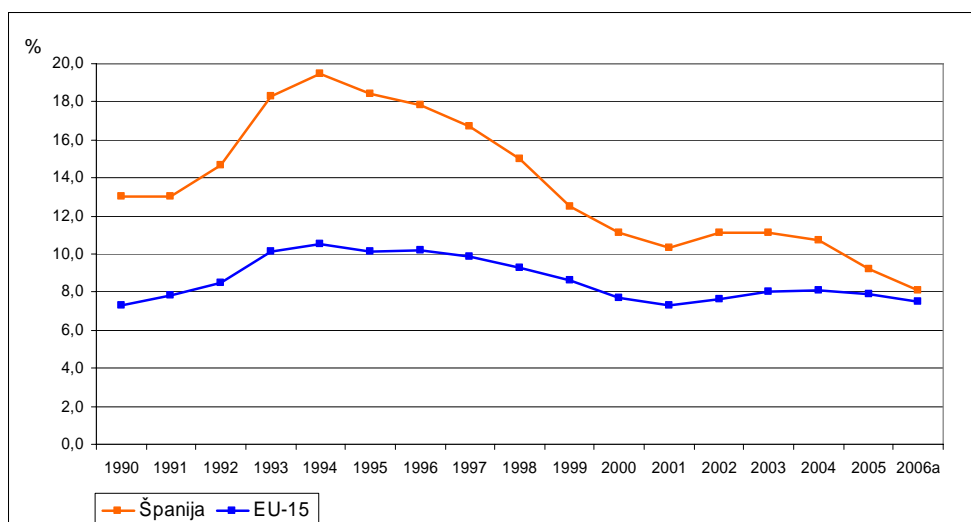
Podatki Slike 1 jasno kažejo, da Španija od vstopa v EMU beleži visoko gospodarsko rast, ki je v povprečju enkrat večja od rasti povprečja 15-ih članic EU (EU-15). Najboljše obdobje rasti španskega gospodarstva so vsekakor prva leta članstva v EMU, 1998–2000, ko je bila zabeležena več kot 4-odstotna letna rast BDP. EU-15 je imela večjo gospodarsko rast le v obdobju recesije 1992–1994, ki je bilo v Španiji intenzivnejše.

Španska gospodarska rast temelji predvsem na rasti domačega povpraševanja, ki skoraj vsako leto preseže rast BDP (glej Prilogo 3). To lahko španskemu gospodarstvu bolj škodi kot koristi, saj ustvarja višjo inflacijo in večji primanjkljaj tekočega računa plačilne bilance. V nasprotju pa je letna rast domačega povpraševanja EU, ki vključuje države z bolj odprtim gospodarstvom, skoraj vedno manj intenzivna kot letna rast BDP. Le-ta je v EU bolj vezana na rast tujega povpraševanja.

3.2.2. Problem brezposelnosti

Brezposelnost je eden večjih problemov španskega gospodarstva, ki ga spremlja že vrsto let. Razlike med ponudbo in povpraševanjem po delu, rigidnosti na trgu dela (visoke subvencije brezposelnim ljudem, visoki stroški odpuščanja delavcev, rigidnost plač itn.) in zelo nizka mobilnost na nacionalni in mednarodni ravni so vzrok, da je imela Španija skoraj vsa leta eno izmed najvišjih stopenj brezposelnosti v EU.

Slika 2: Letna rast brezposelnosti v Španiji in EU-15 (v %), obdobje 1990–2006

Opomba:

a - napoved.

Vir: Statistical Annex of European Economy, 2006, str. 34–35.

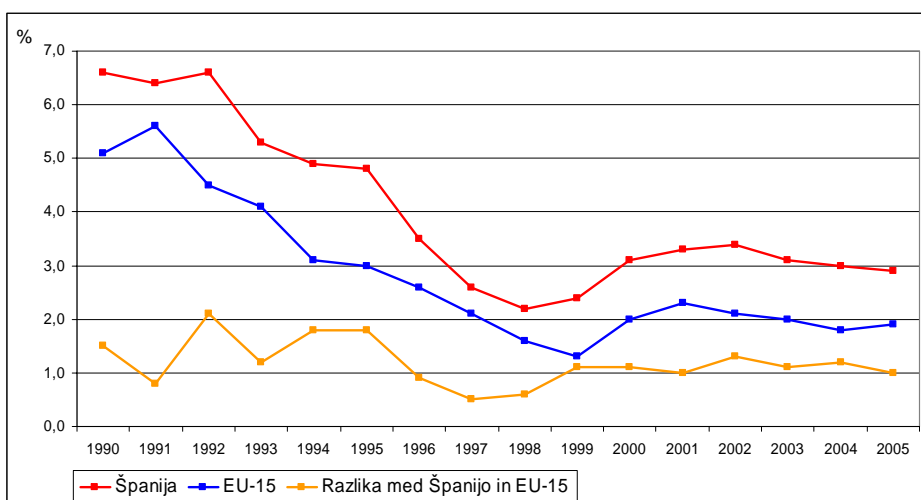
Brezposelnost v Španiji je bila pred začetkom procesa vstopanja v EMU izredno visoka. Leta 1994 je dosegla celo 19,5 odstotno letno rast, ki pa se je v naslednjih letih s pomočjo reform na trgu dela postopoma zniževala in približevala ravni EU. Tako močna rast brezposelnosti bi se težko znižala brez potrebnih reform za fleksibilizacijo španskega trga dela, ki jih je zahtevalo članstvo v EMU. Ta reformni proces se je začel v letu 1997 in zajemal ukrepe v namen aktivnejšega sodelovanja delavcev in podjetij na trgu dela. Pri tem se je bistveno povečalo tudi zaposlovanje mladega prebivalstva in žensk, ki so bile v preteklosti neizkoriščen delovni potencial španskega gospodarstva. Ob reorganizaciji pokojninskega sistema, s katerim spodbujajo upokojevanje po 65 letu starosti z različnimi bonitetami (večja

pokojnina, davčne olajšave za delovno silo po 65 letu starosti itn.), pa so nekoliko omilili tudi stroške staranja prebivalstva. Kljub temu je še vedno zelo prisoten problem nizke mobilnosti delovne sile, saj so razlike v stopnjah brezposelnosti med regijami še vedno precej visoke. Zanimivo je, da je kljub formalno visoki brezposelnosti v Španiji zaposlovanje nekvalificirane delovne sile dokaj veliko. Vzrok se skriva v visoki subvenciji za brezposelno prebivalstvo, ki ljudi odvrča od sprejemanja nižje plačanih del. Prosta nizko-kvalificirana delovna mesta tako krijejo imigranti, ki se zaposlujejo predvsem v gostinstvu, kmetijstvu in turizmu. Ob tem gre še omeniti, da se v Španiji v zadnjih letih spreminja tudi sektorialna struktura dela. Proces modernizacije in terciarizacije v španskem gospodarstvu zelo spodbuja ustvarjanje delovnih mest v storitvenem sektorju, medtem ko se raven zaposlenosti v kmetijstvu in industriji postopno zmanjšuje.

3.2.3. Inflacija

Eden izmed večjih dosežkov Španije je bilo tudi progresivno nadzorovanje inflacije, ki se je v času članstva v EU in pripravljanju na sprejem evra občutno znižala. Ta uspeh je v največji meri rezultat članstva v EMU, ki je pripomoglo k znižanju stroškov kapitala, močnemu znižanju proračunskega primanjkljaja in ravni javnega dolga ter povečanju kredibilnosti države, zahvaljujoč sprejemu stabilnejše evro valute (De la Dehesa Romero, 2003, str. 59). K temu so pripomogle tudi številne pomembne strukturne reforme v okviru procesa privatizacije in deregulacije gospodarstva, ki so povečale učinkovitost poslovanja in znižale cene. Kljub visoki gospodarski rasti uspeva Španiji dokaj uspešno ohranjati stabilno rast inflacije v zadnjih letih. Le-ta se je iz 6,6-odstotne rasti v letu 1990 znižala na 2,9-odstotno rast v letu 2005, vendar se od ravni EU še vedno razlikuje za 1 odstotno točko, kar zna povzročati gospodarske probleme (glej Sliko 3).

Slika 3: Letna rast inflacije v Španiji in EU-15 (v %), obdobje 1990–2005

Vir: Piedrafita et al., 2006, str. 146.

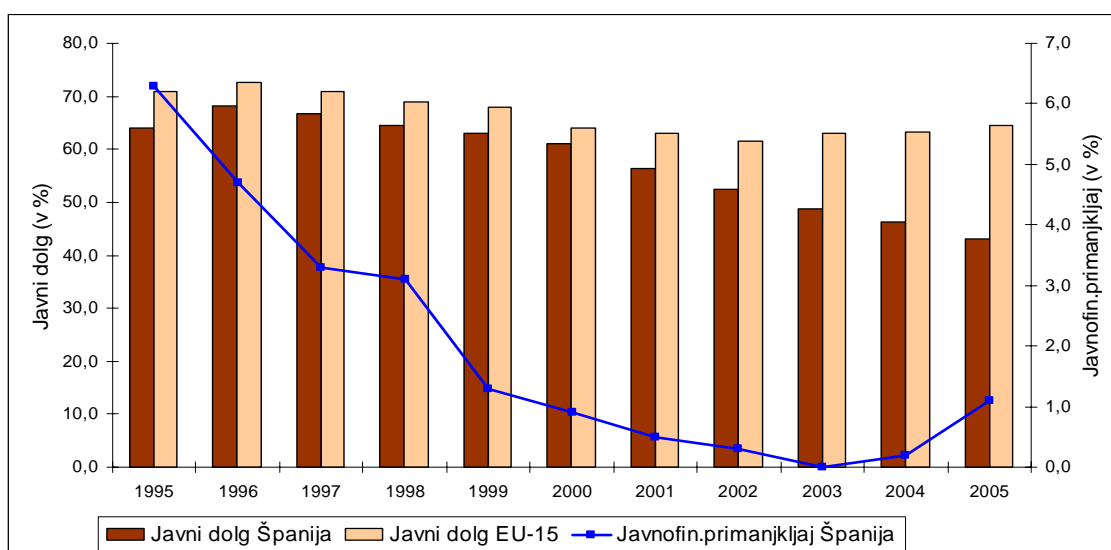
Vzrok za še vedno visoko inflacijo se skriva predvsem v močnem domačem povpraševanju in odvisnosti od gibanja cen nafte in naftnih derivatov. Poleg tega pa ima močan inflatorni učinek tudi nepremičninski sektor, kjer se cene še vedno pretirano zvišujejo (Alcalde et al., 2004, str. 16–20).

Uvedbo evro bankovcev in kovancev v letu 2002 je spremljala močna zaskrbljenost potrošnikov, da bi ta dogodek povzročil splošno povišanje cen. Vendar je inflatorni učinek evra dejansko težko izmeriti, predvsem zaradi težke določitve časa začetka vpliva nove valute na gospodarstvo in ločitev tega vpliva od vpliva drugih reform, ki so se izvedle v istem obdobju. Vidno je, da se je inflacija v obdobju uvajanja evra (1999–2002) povečevala. Od leta 2003 pa se kaže postopno zniževanje in približevanje ravni EU.

3.2.4. Javne finance

V dolgem obdobju frankizma je bila ob odsotnosti demokracije raven javne porabe in prihodkov zelo nizka. Prevladoval je uravnotežen proračun in nizka stopnja zadolženosti, vendar se je to odražalo v slabem sistemu socialne varnosti, razpoložljivih javnih storitvah in nezadostnih investicijah v izobraževanje, zdravstvo in infrastrukturo. Z demokracijo se je začelo obdobje gospodarskega prestrukturiranja. S povečanim vlaganjem so dosegli razvoj obveznega in brezplačnega šolanja, razpoložljivost splošnih zdravstvenih storitev in izgradnjo potrebne infrastrukture, predvsem prevozne in energijske. Tako se je v obdobju med leti 1978 in 1994 raven javne porabe v Španiji občutno povečala (De la Dehesa Romero, 2003, str. 71). S tako visoko javno porabo sta se v tem obdobju povečala tudi javnofinančni primanjkljaj in raven zadolženosti (glej Sliko 4).

Slika 4: Javnofinančni primanjkljaj in javni dolg Španije (v % BDP), obdobje 1995–2005

Vir: Eurostat, 2007.

Hitro padanje javnofinančnega primanjkljaja po letu 1995, ko je znašal 6,3 odstotkov BDP, gre pripisati sanaciji javnih financ in pripravi na vključevanje v EMU. Predvsem sta k temu pripomogla večje obvladovanje javne porabe in znižanje davčne obremenitve, tako fizičnih oseb kot tudi podjetij, z namenom spodbujanja gospodarske rasti in zaposlovanja. Pripomogla pa sta tudi proces privatizacije, s katerim so se občutno znižali izdatki za subvencioniranje podjetij in povečano zaposlovanje, s katerim so znižali celotne stroške brezposelnosti. Tako so dosegli zastavljeni cilj javnofinančnega ravnovesja v letu 2003. Raven javnega dolga se je v letu 2005 znižala na okoli 43 odstotkov BDP. Omenjeno znižanje dolga je omogočilo Španiji znižati tako stroške financiranja gospodarstva kot tudi bremena obrestnih mer na dolg in pridobiti nova finančna sredstva za bodoče investiranje.

Sprejem SGP je zahteval tudi institucionalne spremembe. Ta pakt je spodbudil oblikovanje zakona nacionalne javnofinančne stabilnosti, ki zagotavlja tesno sodelovanje med fiskalnimi politikami avtonomnih skupnosti in države (Almunia, 2005, str. 164). Fiskalna politika v Španiji je namreč decentralizirana na avtonomne skupnosti tako, da mora vsaka entiteta javnega sektorja izpolnjevati kriterij uravnoteženega proračuna. Oblikovanje tega zakona je bil odgovor na probleme, ki so se pojavili pri usklajevanju proračunskih norm EMU in španske decentralizirane fiskalne politike. Namenjen pa je tudi razreševanju problema staranja prebivalstva, saj naj bi bilo v Španiji leta 2020 okoli 20 odstotkov celotnega prebivalstva starejšega od 60 let. Po napovedih naj bi bila Španija najbolj ostarela država v manj kot 50 letih.

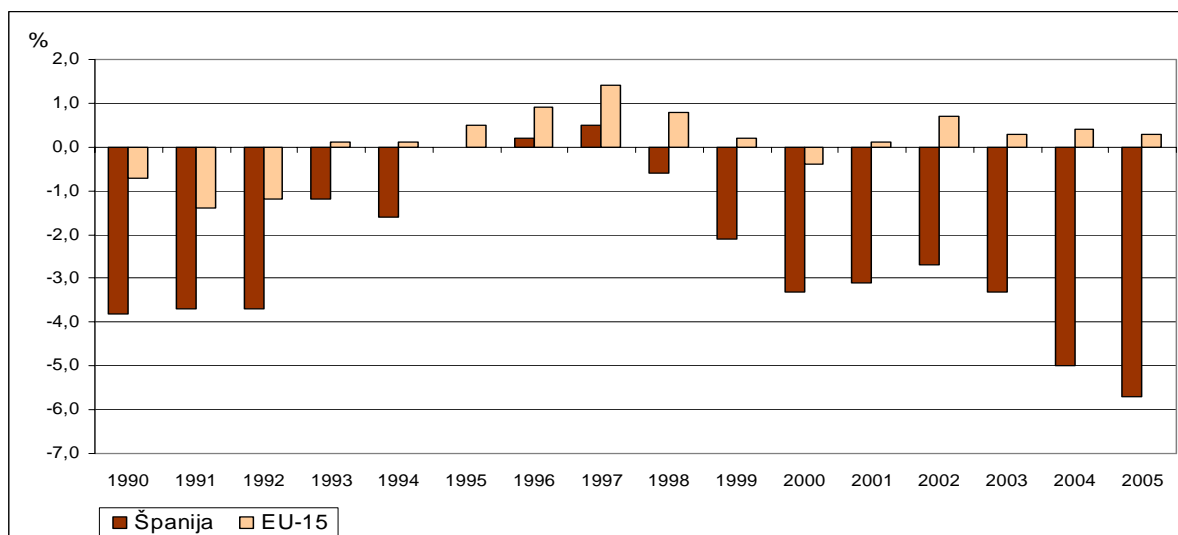
3.2.5. Zunanja trgovina

Vstop Španije v ES leta 1986 je temeljito spremenil delovanje njenega gospodarstva, predvsem na institucionalnem področju. Ukinitev carinskih ovir z ES je močno povečalo špansko mednarodno trgovanje, predvsem z državami članicami. Istočasno se je zaradi močnega domačega povpraševanja poslabšal zunanjetrgovinski saldo, ki je pokazal na določene strukturne slabosti španskega gospodarstva. Med temi je izstopala slaba konkurenčnost podjetij, ki so bila navajena na protekcionistično poslovno okolje. Prehod na evro leta 1999, ki je zahteval dokončno opustitev protekcionizma, je še okrepil mednarodno trgovino v Španiji. Saldo izvoza in uvoza v zadnjih letih tako predstavlja okoli 70 odstotkov španskega BDP. Ob tem pa je sprejetje evra zahtevalo tudi opustitev uporabe deviznega tečaja kot mehanizma popravkov notranjih (inflacija) in zunanjih (zunanjetrgovinski primanjkljaj) neravnovesij, katerega se je Španija velikokrat posluževala (Requeijo González et al., 2006, str. 290).

Zunanjetrgovinski primanjkljaj, ki se je z vstopom v EMU le še povečal, predstavlja enega glavnih problemov španskega gospodarstva. Pred uvedbo evra se je izboljšanje konkurenčnosti dosegalo s pogostim nižanjem vrednosti pezete. Z zadnjim znižanjem vrednosti pezete v letu 1994 ji je uspelo celo priti na zeleno vejo in ohraniti konkurenčnost

gospodarstva do vstopa v EMU. Vendar je tako ohranjanje konkurenčnosti gospodarstva, ki je močno odvisno do uvoza, škodljivo, saj se z nižanjem vrednosti pezete niža tudi kupna moč prebivalstva. Tako je edina možna rešitev problema uvedba strukturnih reform na ponudbeni strani.

Slika 6: Primanjkljaj tekočega računa plačilne bilance Španije in EU-15 (v % BDP), obdobje 1990–2005

Vir: Piedrafita et al., 2006, str. 47.

Problem nekonkurenčnosti španskega gospodarstva in posledično visokega zunanjetrgovinskega primanjkljaja se skriva predvsem v nizki rasti produktivnosti, ohranjanju zastarelega izvoznega modela, visokih stroških dela in preveliki koncentriranosti v izdelke srednje in nizke tehnologije. To onemogoča konkuriranje z izdelki visoke dodane vrednosti in povečuje odvisnost države od uvoza visoko-tehnoloških izdelkov. Ta situacija ni posledica makroekonomskih osnov, temveč rezultat serije gospodarskih odločitev, ki so se sprejele v zadnjih letih. Poleg tega pa je zaznan tudi rahel upad prihodkov iz turizma in drugih storitev, ki služijo za pokrivanje primanjkljaja. Vlada se je tako zavzela za izvedbo treh sklopov strukturnih reform, ki zajemajo izboljšanje konkurenčnosti, internacionalizacijo španskih podjetij in razvoj kompenzacijskih faktorjev trgovinskega primanjkljaja (Clos, 2005, str. 7–13):

- a) Izboljšanje konkurenčnosti španskega gospodarstva bodo dosegli z večjimi vlaganji v raziskave in razvoj in večjimi prenosi tehnologije iz javnega raziskovalnega sektorja v podjetja. Poleg tega bodo spodbujali večjo institucionalno in medpodjetniško sodelovanje, ki naj bi izboljšalo kvaliteto izdelkov in znižalo stroške.
- b) V okviru internacionalizacije podjetij bodo prenovili izvozni model, saj je preveč usmerjen v počasi rastoči evropski trg. Predvsem naj bi se v prihodnje pozicionirali na trgih Kitajske, Mehike, Maroka, Alžirije, Rusije, Japonske, ZDA, Indije in Brazilije, kjer

bi okrepili svoj nizki izvoz. Poleg tega naj bi tudi okrepili podobo Španije kot sinonima za kvaliteto in inovativnost preko spodbujanja sektorjev visoke tehnologije za večji izvoz visoko tehnoloških izdelkov.

- c) Spodbudili bodo tudi razvoj kompenzacijskih faktorjev, ki zajemajo turizem, ostale storitve in direktne tuje investicije. Res je, da so se prihodki iz turizma zmanjšali, vendar je to posledica povečanja števila španskih turistov v tujini, saj se letno število tujih turistov v Španiji še vedno povečuje. V načrtu sta prenova turistične ponudbe in promocija novih turističnih lokacij. Kar se tiče ostalih storitev, se bo država zavzela za odpravo ovir, ki jih imajo ta podjetja pri konkuriranju, in vpeljala posebne finančne olajšave. Oblikovala pa bo tudi bolj ugodno poslovno okolje, ki bo spodbujalo direktno tuje investiranje v Španijo.

Turizem je od petdesetih let dalje eden izmed najpomembnejših sektorjev španskega gospodarstva. Od samega začetka krepi gradbeni sektor, spodbuja kulturne spremembe, pomaga pri razvoju obalnih mest in podeželja Španije, predvsem pa pokriva kronični španski trgovinski primanjkljaj in ustvarja delovna mesta. Turizem v Španiji pokriva okoli 65 odstotkov zunanjetrgovinskega primanjkljaja in predstavlja približno 15 odstotkov celotne zaposlenosti države.

Glede na podatke inštituta za turistične študije v Španiji je turizem v letu 2004 predstavljal 11 odstotkov BDP Španije. V tem letu se je tudi zabeležil zgodovinski rekord glede števila tujih obiskovalcev, 53,6 milijonov turistov, kar predstavlja 7 odstotkov svetovnega oziroma 13 odstotkov evropskega turizma. Tako se Španija po številu letnih turistov uvršča na drugo mesto na svetovni lestvici. Prav tako pa predstavlja drugo-uvrščeno državo na svetu po prihodku iz turizma, saj ji je turizem v letu 2004 prinesel okoli 34,8 milijard evrov. Več so zabeležili le v ZDA z okoli 57,4 milijardami evrov. V letu 2005 je Španija ohranila drugo mesto, saj je zabeležila 55,6 milijonov turistov in okoli 44 milijard evrov prihodka. Po drugi strani beležijo naraščajoče število španskih turistov v tujini, kar vpliva na nižji saldo v turistični bilanci Španije (España en cifras, 2006).

3.3. Španski bančni sektor znotraj EMU

V Španiji se je v obdobju 1990–2000 uvedel nov denarni sistem. Ta pomembna institucionalna in funkcionalna sprememba je pomenila predvsem izgubo samostojnega vodenja španske denarne politike, ki se je preneslo na ECB in ESCB. ECB je leta 1999 tako postala odgovorna za oblikovanje in izvajanje enotne denarne politike evro valute. BDE, kakor vse nacionalne banke držav članic evro območja, pa je postala podrejena ECB in začela izvajati njene direktive na nacionalni ravni. Kljub temu BDE še vedno predstavlja pomembno ustanovo pri vodenju španskega gospodarstva, saj nadzoruje delovanje nacionalnega bančnega sistema, igra vlogo državne zakladnice in vodi različne študije tako na nacionalni

kot na mednarodni ravni. Španija je s temi spremembami resda izgubila formalno avtonomijo vodenja denarne politike, vendar je pridobila na realnem vplivu glede vodenja denarnih zadev. Pred ustanovitvijo ESCB in evra je bilo namreč vodenje avtonomne španske denarne politike močno pogojeno z odločitvami Nemške centralne banke zaradi denarne odvisnosti od močne nemške marke. Nemčija se takrat pri vodenju svoje denarne politike ni kaj dosti ozirala na posledice svojih odločitev na ostale evropske države. V okviru Evrosistema pa se odločitve sprejemajo v dobrobit držav članic skupaj, saj v njem sodelujejo reprezentanti vseh držav evro območja.

Uvedba evra v letu 1999 je predstavljala pomembne spremembe v bančnem sektorju, ki so prisilile v ponovno postavljanje strategij. Za španski bančni sektor predstavlja evro tako prednosti kot slabosti. Glavne prednosti izvirajo iz možnosti širitve poslovanja na nove lokacije v državah evro območja in lažje sklepanje poslovnih partnerstev. Temeljne slabosti pa so predvsem znižanje marž zaradi nižjih obrestnih mer znotraj denarne unije, večja konkurenca, manjši prihodki zaradi odprave poslovanja z devizami evro območja in visoki enkratni stroški integracije evra v informacijske sisteme in bančno poslovanje nasploh (Requeijo González, 2006, str. 220–221). Bančni sektor v okviru EMU je izpostavljen zelo močni konkurenci. Na trgu se lahko obdržijo le tiste banke, ki so sposobne ponuditi kvalitetne storitve po ugodnih cenah. Tem izzivom je banka kos z iskanjem novih tržnih priložnosti in racionalizacijo svojega poslovanja. Španske banke so se tako usmerile v izkoriščanje priložnosti, ki se ponujajo pri razvoju trgovanja z jenom, dolarjem ali valutami tretjih držav. Poleg tega pa so zmanjšale število poslovnih bank in osebja ter začele investirati v razvoj cenejšega spletnega bančništva. V zadnjih letih je na področju uvajanja novih tehnologij distribucije bančnih storitev Španija zelo uspešna, vendar pa je uporaba le-teh nizka, saj špansko prebivalstvo še vedno zelo ceni osebni pristop.

3.4. Izziv EMU za španska podjetja

Vstop Španije v EMU je za podjetja predstavljal tako stroške kot koristi, predvsem pa velik izziv. Večina podjetij je bila namreč zelo zaskrbljenih, da jim prehod na evro ne bo uspelo izvesti, saj so bile za to potrebne visoke začetne investicije. Predvsem je bilo potrebno prilagoditi in modernizirati informacijske in računovodske sisteme, reorganizirati poslovanje in ustrezno usposobiti osebje. Kljub temu, da so imela španska podjetja na razpolago tri leta, da so se lahko ustrezno pripravila na sprejem nove skupne evropske valute, je večina začela s prenovami relativno pozno. V času od leta 1999 do leta 2002 so podjetja lahko izbirala med poslovanjem z evrom in nacionalno valuto. Nekatera podjetja so poslovala v obeh valutah, medtem ko so manjša podjetja, usmerjena predvsem na domači trg, do leta 2002 večinoma uporabljala le pezeto. Bolj kot so bila podjetja usmerjena le na nacionalni trg, na domače kupce in poslovanje z domačimi dobavitelji, manj razlogov so imela, da bi se takoj zatekla k uporabi novega knjižnega denarja. Hitra prilagoditev se je najbolj izplačala multinacionalkam in podjetjem z veliko vpetostjo v mednarodno trgovino, saj je uvedba evra bistveno znižala

mednarodne transakcijske stroške in poenostavila čezmejno poslovanje. Poleg tega pa je denarno poenotenje omogočilo tudi stabilnejše poslovno okolje, v katerem lahko podjetja bolje načrtujejo svojo prihodnost.

Brez dvoma je uvedba evra ustvarila nov konkurenčni okvir. Odprava nevšečnosti uporabe različnih valut znotraj enotnega evropskega trga je spremenila način konkuriranja, ki se kaže v večji transparentnosti na evropskem trgu. To omogoča večjo preglednost nad cenami, stroški in pomožnimi storitvami (ponakupne storitve, svetovanje itn.). Povečala se je tudi dostopnost trgov, ki so bili za manjša podjetja do sedaj težko dosegljivi. V okviru EMU se je oblikoval tudi enoten finančni trg, ki podjetjem omogoča dostop do novih in ugodnejših finančnih virov (Arteaga Ortiz, Conesa Fontes, 2001, str. 6). Večja konkurenčnost med finančnimi podjetji in večja likvidnost na trgu kapitala koristi podjetjem pri zniževanju stroškov. V primeru držav s šibkimi nacionalnimi valutami, kot je Španija, imajo sedaj podjetja možnost financiranja za isto ceno kot podjetja bolj zdravih držav, saj se je odpravila premija za tveganje spremembe deviznega tečaja, ki so jo zahtevali tuji investitorji. To predstavlja odpravo ene izmed pomembnih ovir konkurenčnosti španskih podjetij na mednarodnem trgu (Elias, 1997, str. 142).

3.5. Potrošniki in njihovo zaznavanje evra kot skupne valute

Uvedba evra je predstavljala veliko spremembo tudi za španske potrošnike. Navaditi so se morali na uporabo novih bankovcev in kovancev, ki so od leta 2002 naprej začeli graditi skupno evropsko kulturo. Mnenja o koristnosti evra so se med posamezniki razlikovala. Nekateri so menili, da bo evro zelo pozitivno vplival tako na njihovo vsakdanje življenje kot tudi na celotno gospodarstvo. Drugi pa so izražali zaskrbljenost glede neupravičenega dvigovanja cen, nezmožnosti prilagoditve na evro (predvsem starejši, invalidi in ljudje na podeželju) in prejema preskromnih informacij glede evra s strani javnih institucij in medijev.

3.5.1. Obveščanje in pomoč potrošnikom

Potrošnikom so bili na voljo različni pripomočki pri prehajanju na evro. Med temi so bili evrokalkulator, preprosta obračunska tabelica za prikaz tipičnih zneskov v pezeti in evru, evroetiketa in začetni paket evro kovancev. Pri tem je pripomoglo tudi dvojno označevanje cen, katero je ljudi seznanilo z vrednostjo njihovih transakcijskih in drugih računov, plač, pokojnin, pogodb, izdelkov in storitev tudi v evrih.

Evrokalkulatorji, ki so jih dobili španski potrošniki, so bili zelo uporabni pri nakupih, saj so z njim lahko takoj pretvorili evre v pezete in obratno. Posluževali so se tudi preprostih obračunskih tabelic, ki so vsebovale nekaj osnovnih izračunov vrednosti pezete in evra (npr. 3 evri = 500 pezeta, 6 evrov = 1.000 pezeta, 12 evrov = 2.000 pezeta itn.). Začetne pakete evro

kovancev⁴ pa so lahko kupili v bankah od 15. decembra 2001 dalje. Le-ti so bili vredni 12,02 evrov (2.000 pezeta) in so vsebovali 43 denarnih enot evro kovancev.

V trgovinah, hotelirstvu in gostinstvu so v času uvajanja evra lahko označevali cene v obeh valutah, v pezetah in evrih, z namenom postopnega prilagajanja in priprave potrošnikov na prehod. S tem naj bi se tudi preprečevalo neupravičeno višanje cen, saj so morale biti cene pretvorjene po uradnem menjalnem tečaju (1 evrov = 166,386 pezeta) in v skladu z zakonom o zaokroževanju cen. Dvojno označevanje cen je bilo v Španiji prostovoljno. Med leti 1999 in 2002 je bilo obvezno le označevanje cen v pezetah, medtem ko je bilo prikazovanje cen v evrih odvisno od posameznega podjetja. Po raziskavi Organizacije potrošnikov in uporabnikov (OCU) je imelo v obdobju prehoda na evro dvojno označene cene okoli 70 odstotkov prodajaln. Na začetku leta 2002, ko je postalo obvezno le označevanje cen v evrih, pa je bilo dvojno označenih cen v okoli 83 odstotkih prodajaln, medtem ko je okoli 13 odstotkov prodajaln cene prikazovalo izključno v evrih. Ugotovili so tudi, da so nekatere prodajalne cene prikazovale le v pezetah, kar je bilo od leta 2002 dalje nezakonito. Obdobje dvojnega označevanja cen se je v Španiji večinoma zaključilo marca 2002.

Evroetiketa⁵ je iniciativa Evropske komisije, namenjena vzburjanju zaupanja potrošnikov in zagotavljanju pravilnega in olajšanega prehoda na evro. Evropska podjetja, ki so prostovoljno sprejela poslovanje v skladu s kodeksom dobre prakse v obdobju prehoda na evro, so identificirala svoja prodajna mesta z evroetiketo, ki jo je podelil Oddelek za industrijo, trgovino, turizem in delo (DICTT). Ta kodeks, ki je bil sprejet leta 1998 s strani predstavnikov potrošnikov in podjetij v različnih sektorjih na evropski ravni, vsebuje naslednjih deset obveznosti (Código de Buenas Prácticas para una mejor adaptación al Euro, 2006):

- obveznost obveščanja o pravicah in obveznostih potrošnikov, izgledu evro denarja, pravih zaokroževanja in menjave iz pezeta v evro, lastnostih dvojnega označevanja cen in podobno;
- obveznost ustrezne usposobitve osebja, ki je v neposrednem stiku s kupci, o izgledu in varnostnih elementih evro denarja in načinu svetovanja potrošnikom;
- obveznost spoštovanja pravil pri menjavi in zaokroževanju cen;
- obveznost zaokroževanja le končnih računov;
- obveznost nadzornega dvojnega označevanja cen (postopno uvajanje od leta 1999);
- obveznost vračanja denarja v evrih (od 1. januarja 2002 dalje);
- obveznost ohranjanja enake ravni cen tudi v evrih;
- obveznost osebne pozornosti potrošnikom;
- obveznost oglaševanja upoštevanja kodeksa pri poslovanju podjetja ter
- obveznost revizije izpolnjevanja zgornjih točk vsaj na vsakega pol leta.

⁴ Glej Prilogo 4

⁵ Glej Prilogo 5.

V Španiji se je v obdobju prehoda na evro za upoštevanje kodeksa odločilo veliko podjetij, vendar pa je OCU preko raziskave konec leta 2001 ugotovila, da je med temi podjetji bilo zelo malo takih, ki so imela evroetiketo tudi javno razstavljeno. Projekt kljub dobrim nameram ni bil uspešen, saj se niso izvajale redne kontrole o izpolnjevanju kodeksa dobre prakse, za katere je bil odgovoren DICTT.

3.5.1.1. Kampanja evro

V tem kompleksnem in velikem mednarodnem procesu menjave valute je imelo obveščanje javnosti zelo pomembno vlogo. Španska vlada je v letu 1998 sprejela Nacionalni plan prehoda na evro, julija 2000 pa je bil oblikovan še Nacionalni plan prehoda na evro II, ki je vseboval podrobnejše ukrepe o vključitvi Španije v tretjo fazo EMU. BDE je v obveščanje javnosti vložila približno 9 milijonov evrov. Največ izdanega informativnega materiala je bilo v obliki letakov in knjižic, ki so bile dosegljive pri vseh poslovnih bankah in podjetjih. V tej veliki obveščevalni akciji je z državo sodelovalo veliko javnih in privatnih podjetij. Sodelovale pa so tudi avtonomne skupnosti, katerim je BDE posredovala obveščevalni material za šole, univerze, podjetja, hiše za ostarele ljudi, majhne krajevne skupnosti in turistične biroje. Celoten material, poslan v Katalonijo, Valencijo, na Balearske otoke, v deželo Baskov in Galicijo, je bil še posebej preveden v narečja teh regij. BDE je informacije posredovala tudi preko številnih časopisov (ABC, El País, Ya, El Mundo, Diario 16, La Vanguardia), specializiranih revij (Cinco Días, Expansión, Emprendedores), radio postaj (El Larguero, SuperGarcía, Gomaespuma, Protagonistas), televizijskih oglasov in posebej temu namenjene internetne strani na uradni strani Banke Španije. Za mlajše državljane pa so potekale različne nagradne igre, s katerimi so tudi oni bolje spoznali nov denar (Fernández, Horcajada, 2002, str. 107–131). Namen kampanje je bil predvsem doseči pozitivni vtis na evro, omiliti strahove in podati čim bolj popolne informacije celotnemu prebivalstvu države, da bi se preprečevale zlorabe in ponarejanje.

Oblikovan je bil tudi poseben podeželski plan za posvečanje pozornosti skupnostim brez bank. Po podatkih Nacionalnega statističnega inštituta Španije o občinah je v Španiji takih naselij kar 3.272. Veliko teh naselij je oddaljenih od mest približno 9 km in so z bančnimi storitvami dokaj dobro preskrbljena. Nekaj naselij s povprečno 174 prebivalci pa je več kot 15 km oddaljenih od bližnje bančne podružnice in je bilo s tega vidika bolj problematičnih. Tja so ponavadi pošiljali mobilne bančne posrednike, vendar je bila oskrba z bančnimi storitvami kljub temu slaba. Med obdobjem prehoda na evro so se zato posebej posvetili tem naseljem in jim zagotovili redne obiske bančnih posrednikov iz najbližjih mest. Razdelili so jim informativni material, jim pomagali pri razreševanju dvomov in strahov in se kasneje posvetili tudi menjavi pezet v evre (Fernández, Horcajada, 2002, str. 69–72).

3.5.2. Uvajanje evra in zaznavanje potrošnikov

Uvajanje evra lahko razdelimo na tri obdobja (Barómetro del consumidor, 2002):

- obdobje pred letom 2002, ki je zaznamovano z intenzivnim informiranjem javnosti o poteku uvajanja evra in v katerem potrošniki izražajo svoja pričakovanja in strahove;
- obdobje fizične uvedbe evra, začetek leta 2002, ko se pojavijo prve težave s prilagajanjem na novo valuto in si potrošniki ustvarjajo svoje mnenje o koristih, ki jih le-ta prinaša in
- obdobje po uvedbi evra, ko so potrošniki popolnoma prilagojeni na evro in se prikažejo realne prednosti in slabosti uvedbe evra v posameznih gospodarstvih.

Mnenja potrošnikov so se skozi celotno obdobje uvajanja evra menjala iz pozitivnih v negativne in obratno. Pred letom 2002 so lahko vsi ljudje le domnevali o tem, kaj bo prinesla nova valuta in izražali strahove ter pričakovanja o spremembah, ki jih bo le-ta uvedla v vsakdanje življenje. Že konec leta 2002 pa so se ta mnenja lahko podkrepila z dejanskimi rezultati, ki jih je pokazala uvedba nove valute v gospodarstvo. Nacionalni inštitut za potrošnjo (INC) in Zveza potrošnikov in gospodinj Španije (UNAE) ter Ustanova skupine Eroski (FGE) so v letu 2002 izvedli raziskave mnenja potrošnikov o različnih vidikih uvedbe evra v njihova življenja.

Informiranost potrošnikov je bila pri uvedbi evra ključnega pomena. Glede na podatke o informiranosti španskega in evropskega prebivalstva lahko ugotovimo, da je intenzivno obveščanje v letu 2001 bistveno povečalo odstotek zadovoljnih potrošnikov. Iz Tabele 1 je razvidno, da se je od marca 2001 do maja 2002 odstotek dobro obveščenih potrošnikov v Španiji povečal za 33 odstotnih točk, kar je malo nad povprečjem EU z 31 odstotnimi točkami.

Tabela 1: Delež dobro informiranih potrošnikov v obdobju marec 2001–maj 2002 (v %)

	Marec 2001	Julij 2001	Januar 2002	Maj 2002
Španija	49,0	52,0	83,0	82,0
EU	55,0	57,0	88,0	86,0

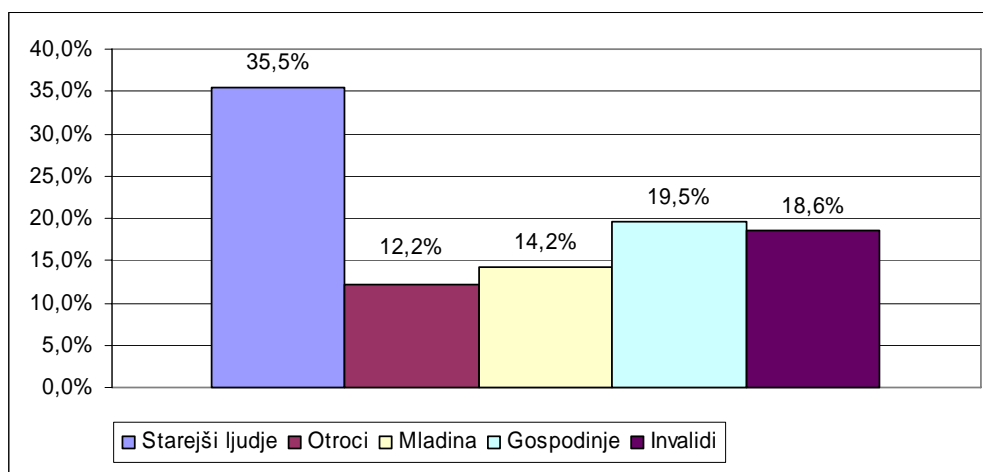
Vir: Barómetro del consumidor, 2002.

Pri tem španski potrošniki navajajo, da jim pri spoznavanju evra ni pomagal nihče (34 odstotkov) oziroma, da so največ pomoči dobili pri družini (12 odstotkov), medijih (10 odstotkov), trgovcih (7 odstotkov) in bankah (4 odstotkov) (Barómetro del consumidor, 2002).

Za večino španskih potrošnikov naj ne bi bilo težko navaditi se na novo valuto. Najlažje so se prilagodili mladi ljudje, moški in otroci, najtežje pa starejši in invalidni ljudje ter gospodinje (glej Sliko 7). Nekaj razlik so zaznali tudi med posameznimi dohodkovnimi razredi, saj naj bi

se ljudje iz višjih razredov bolje prilagodili. Kljub temu pa je veliko potrošnikov v letu 2003 še vedno računalo cene iz evrov v pezete s pomočjo evrokalkulatorjev in obračunskih tabelic.

Slika 7: Težavnost prilagoditve posameznih skupin potrošnikov na evro (v %)

Vir: El euro y los consumidores, 2002, str. 11.

Potrošniki v Španiji navajajo, da so imeli z evrom najbolj pogoste probleme pri prepoznavanju novih cen, razumevanju prejetih računov, nakupovanju (dolge čakalne vrste, goljufije, ne-sprejemanje evrov, nepravilno vračanje denarja itn.) ter uporabi in prepoznavanju novega denarja (glej Tabelo 2).

Tabela 2: Problemi potrošnikov pri uvajanju evra v Španiji (v %)

	Pogosto	Občasno	Redko
Problemi pri nakupu	34,6	47,5	17,9
Uporaba evra	63,7	10,5	25,8
Nove cene	65,7	26,9	7,4
Razumevanje računov	37,0	35,6	27,4

Vir: El euro y los consumidores, 2002, str. 2.

Vsi zgoraj navedeni problemi so bili prisotni predvsem v prvih mesecih uvedbe evra in so se sčasoma zmanjševali. Na težave pri prepoznavanju novih cen so dodatno pripomogle tudi napake pri zaokroževanju, psihološko oblikovanje cen in pokrivanje obdobja uvedbe evra z januarskim obdobjem popustov. Med nevšečnosti pri nakupih potrošniki najpogosteje navajajo porast cen, dolge čakalne vrste in napake pri menjavi ali dvojnem označevanju cen (glej Tabelo 3).

Tabela 3: Nevšečnosti španskih potrošnikov pri nakupih (v %)

	Pogosto	Občasno	Redko
Dolge vrste	45,4	27,1	27,5
Ne sprejem evra	19,4	19,0	61,6
Premalo denarja za vračilo	11,5	46,5	42,0
Goljufije	1,5	24,7	73,8
Porast cen	81,7	8,3	10,0
Napake pri menjavi	26,7	21,2	52,1

Vir: El euro y los consumidores, 2002, str. 5.

Velike vrste na blagajnah so bile zelo pogoste v prvih dneh uvedbe evra predvsem zaradi pomanjkanja denarja za vračila (predvsem kovancev po 1 in 2 evra), preverjanja vračil s strani kupcev in uvajanja blagajniškega osebja na poslovanje z novim denarjem. Čeprav so potrošniki bili mnenja, da se je opravilo veliko nepravilnosti pri menjavi in dvojnem označevanju cen, ni bilo ravno tako. Večinoma je šlo le za napačno interpretacijo cenikov in nedomačnost z novo valuto (El euro y los consumidores, 2002, str. 5–8).

Večina potrošnikov je bilo mnenja, da je uvedba evra zvišala cene. Kar 86 odstotkov španskih potrošnikov je bilo mnenja, da so se cene zaokrožile navzgor, medtem ko ni bil nihče mnenja, da so se zaokrožile navzdol. V primerjavi s povprečjem EU, je bila v Španiji percepcija zvišanja ravni cen pri potrošnikih močnejša (glej Tabela 4).

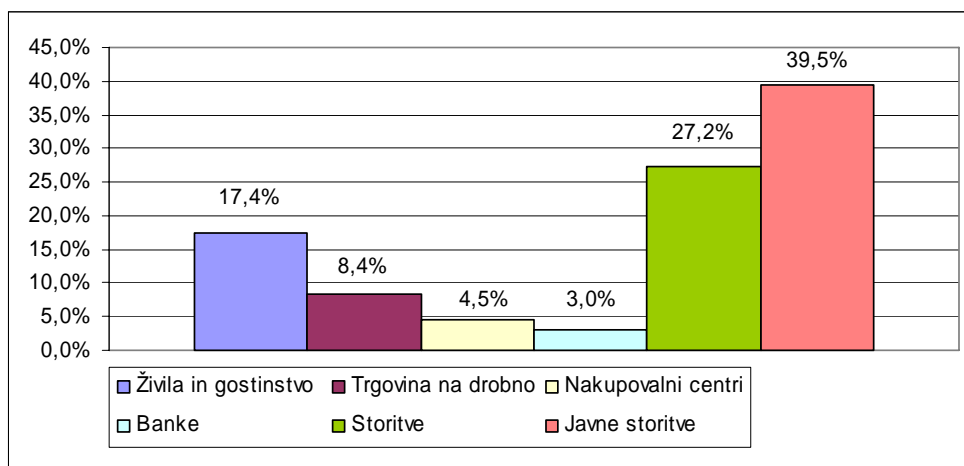
Tabela 4: Mnenje potrošnikov o zaokroževanju cen v evrih (v %)

	Zaokrožile navzgor	Zaokrožile navzdol	Ni sprememb	Neopredelj.
Španija	86,0	0,0	12,0	2,0
EU	83,0	1,0	14,0	2,0

Vir: Barómetro del consumidor, 2002.

Glede na gibanje cen v posameznih sektorjih so zaznali največje dvige cen pri sektorju javnih storitev (predvsem pošta in javni prevoz), storitvenem sektorju nasploh ter živilih in gostinstvu (glej Sliko 7). Omenja se tudi, da so podjetja te cene dvignila že decembra, da bi s tem zakrila vpliv evra na njihovo odločitev (El euro y los consumidores, 2002, str. 10).

Slika 7: Percepcija španskih potrošnikov o zvišanju cen v različnih sektorjih (v %)

Vir: El euro y los consumidores, 2002, str. 10.

Ministrstvo za javne finance in gospodarstvo se je zama trudilo, da bi kampanja za obveščanje javnosti o evru pred 1. januarjem 1999 prepričala potrošnike, da uvedba evra ne bo vplivala na povišanje cen. Organizacije potrošnikov so z ovadbami nepravilnega višanja cen začela že v prvih mesecih leta 2002. Državna statistika je ocenila porast cen, okoli 2 odstotkov, kot posledico zaokroževanja in vključevanja stroškov podjetij zaradi prilagoditve poslovanja na evro. Podatki, ki jih je zbrala Zveza organizacij gospodinj, potrošnikov in uporabnikov Španije (CEACCU), so bili od omenjenih bistveno drugačni. V nakupni košarici CEACCU so namreč zabeležili 40-odstotno porast cen. Upoštevajoč cene vseh opazovanih izdelkov in storitev (predvsem cen v gostinstvu, turizmu in cen javnih storitev) pa so se v splošnem cene dvignile za okoli 72 odstotkov. Medtem, ko so se institucije trudile, da bi prepričale potrošnike o neizkoriščanju evra za višanje cen, je javna uprava občutno dvignila cene javnih storitev, predvsem javnega prevoza, nekaterih parkirnin, vode, tobaka, muzejev itn. (Fraile, 2005).

Raziskava FGE, izvedena januarja 2003, je pokazala, da je bilo kar 98 odstotkov španskih potrošnikov prepričanih, da je evro občutno vplival na povišanje cen in 41 odstotkov pa je bilo mnenja, da se je znižala njihova kupna moč. Od celote jih je le 10 odstotkov menilo, da je bila uvedba evra koristna. Potrošniki naj bi že dobro poznali evro denar, čeprav se nanj še niso popolnoma navadili. Veliko je še takih, ki imajo pri plačevanju z evri še vedno težave. To je razlog, zakaj si je večina ljudi želela, da bi bilo obdobje dvojnega označevanja cen daljše. Opazili so tudi, da so Španci kazali visoko stopnjo zaupanja v prihodnost z evro valuto (A un año de la llegada del euro, 2003).

Z uvedbo evra so ljudje primorani na bančnih avtomatih dvigovati več denarja kot prej, saj je najnižji znesek, ki ga lahko dvignejo 10 evrov (prej 1.000 pezeta). Sicer je uporaba bankovcev v vrednosti 200 in 500 evrov je zelo majhna (manj kot 0,5 odstotkov populacije), sledijo bankovci po 100 evrov (6,5 odstotkov) in 50 evrov (63 odstotkov). Najbolj uporabljeni

bankovci so po 20 evrov (95 odstotkov) in 10 evrov (93 odstotkov). Kovanci po 1, 2 in 5 centov, namenjeni izogibanju zaokroževanja cen, pa so skoraj neuporabni.

Eden izmed pomembnih faktorjev vpliva na porast cen ob uvedbi evra je bila postavitev psiholoških cen. Direktna podzavestna asociacija, ki jo imajo kupci med evrom in pezeto, ustvarja lažno predstavo o ceni izdelkov in storitev. Nekaterim potrošnikom se zdi normalno plačati za kavo 1 evro, saj ga asocirajo na 100 pezet. Dejansko je njena vrednost narasla na 166,386 pezet. Isto se je zgodilo tudi s številnimi drugimi izdelki. Pet kontrolnih analiz gibanja cen, ki jih je izvedla OCU na 750 izdelkih in storitvah od septembra 2001 do januarja 2003, je pokazalo, da so potrošniki v tem obdobju utrpeli 6,6-odstotno povišanje cen opazovanih izdelkov in storitev. Poleg tega naj bi cene javnih dobrin porasle za eno desetinko več kot privatne. Temeljna povečanja so se zabeležila pri poštnih storitvah (55,8 odstotkov), pekarnah (29,4 odstotkov), pokritih bazenih (23,3 odstotkov), parkirninah (21,1 odstotkov), ostalih sektorjih za prosti čas (16,2 odstotkov), frizerstvu (15,9 odstotkov) in igri na srečo (15,4 odstotkov). Edina znižanja so se zabeležila pri telefoniji (9,45 odstotkov), plinu (4,7 odstotkov) in elektriki (2,9 odstotkov) (Fraile, 2005). Lahko bi rekli, da se je začel proces homogenizacije cen v evro območju, ki najbolj škodi prebivalcem držav z nižjimi dohodki, kot je Španija, kjer dohodki ne rastejo skladno z rastjo cen. Iz tega razloga se delež zadolženih španskih družin iz leta v leto povečuje, saj jim plače ne pokrivajo več mesečnih stroškov (glej Prilogo 9).

3.5.3. Analiza sektorja trgovskih podjetij v obdobju prehoda na evro

Gospodarski bilten poslovnih informacij Španije (BEICE) je konec leta 2002 objavil članek o raziskavi razvoja cen izdelkov dnevne porabe (živila, kozmetika in drogerija) od obdobja pred fizično uvedbo evra do prvih nekaj mesecev, ko je evro ostal edini denar v obtoku. Kot reprezentativen vzorec so vzeli Girono, srednje veliko mesto Španije s 75.000 prebivalci, ki razpolaga z bogato in diverzificirano trgovsko ponudbo. V raziskavo so zajeli skupno 1.601 reprezentativnih izdelkov iz petnajstih trgovskih podjetij, med katerimi so najpomembnejša Hipercor, Caprabo, Champion, Dia in Mercadona. Podatki, zajeti avgusta 2001, novembra 2001, februarja 2002 in maja 2002, so podali naslednje rezultate.

Tabela 5: Prikaz primerjave razvoja cen za obdobje avgust 2001–februar 2002

	Odstotna sprememba cen (v %)			Delež cen, ki se ni spremenil (v %)		
	avgust-november	november-februar	februar-maj	avgust-november	november-februar	februar-maj
Živila	1,18	0,34	1,22	57,79	69,20	59,29
Drogerija	-0,23	-0,13	0,31	63,60	78,42	60,67
Kozmetika	0,23	0,13	1,15	71,90	79,80	54,46
SKUPAJ	0,75	0,21	1,04	60,86	72,26	58,83

Vir: Espinet I Rius et al., 2002, str. 31.

Tabela 5 prikazuje, da se v obdobju dvojnega označevanja cen (od januarja 1999 do marca 2002) okoli 70 odstotkov analiziranih cen ni spremenilo. Po marcu, odkar je evro postal edino zakonito plačilno sredstvo, pa se je spremenila skoraj polovica vseh trgovskih cen. Med februarjem in majem 2002 se je tako spremenilo približno 40 odstotkov vseh cen, med katerimi so se najbolj povečale cene živil (1,22 odstotkov) in kozmetike (1,15 odstotkov). Cene so v celotnem analiziranem obdobju postopoma naraščale. Večji porast je bil v obdobju med avgustom in novembrom 2001 zaradi večjega uvajanja dvojnega prikazovanja cen v trgovinah in prilagajanja cen. Najbolj pa so se cene dvignile v obdobju med februarjem in majem 2002, v katerem so večinoma prenehali z dvojnimi označevanjem cen. Takrat so trgovska podjetja začela intenzivneje s prilagajanjem cen v evrih (uvajanje psiholoških cen, zaokrožanje na cela števila, itn.).

Tabela 6: Primerjava razvoja cen glede na tip prodajalne, obdobje avgust 2001–februar 2002

	Odstotna sprememba cen (v %)			Delež cen, ki se ni spremenil (v %)		
	avgust-november	november-februar	februar-maj	avgust-november	november-februar	februar-maj
A	0,90	0,05	0,61	67,45	68,40	71,81
B	3,11	1,50	-0,93	12,12	45,45	47,06
C	1,01	0,02	1,95	56,99	70,86	40,98
D	0,54	0,19	1,13	60,26	75,72	56,65
SKUPAJ	0,75	0,21	1,04	60,86	72,26	58,83

Opomba:

A - prodajalne z vedno nizkimi cenami: Dia, Intermarche, Lidl, Mercadona, Plus;

B - tržnice in pekarnice;

C - prodajalne v mestnih četrtih: Busquets, Condis, Maxor, Novavenda, Schlecker, Superavui;

D - supermarketi: Caprabo, Champion, Hipercor.

Vir: Espinet I Rius et al., 2002, str. 32.

Glede spreminjanja cen po posameznih skupinah trgovskih podjetij navajajo, da so se cene najbolj povečale na tržnicah in v pekarnah ter prodajalnah v mestnih četrtih. Najmanj pa so se spremenile cene pri prodajalnah z vedno nizkimi cenami (glej Tabelo 6).

Pretvorba cen v evre je močno zmanjšala prisotnost psiholoških cen (npr. 999 pezet ali 399 pezet), ki pripomorejo pri prodaji določenih izdelkov. Nadaljevanje z aplikacijo psiholoških cen je tako zahtevalo dobre strateške odločitve podjetij, ki so večinoma zaokroževala cene navzgor. Analiza kaže, da so v Španiji najbolj prisotne psihološke cene s končnimi števili 5 in 9. Prisotnost le-teh se je z uvedbo evra občutno znižala, saj so v obdobju konec 2001 in začetek 2002 padle za približno 46 odstotnih točk (iz 70 odstotkov na 24 odstotkov vseh cen). V maju 2002 pa se je ta odstotek ponovno začel dvigati, kar nakazuje na postopno uvajanje psiholoških cen tudi pri evru (glej Prilogo 6).

4. VKLJUČEVANJE SLOVENIJE V EMU IN PRIMERJAVA S ŠPANIJO

4.1. Proces vključevanja Slovenije v evro območje

Od razglasitve samostojnosti je Vlada Republike Slovenije (RS) v svoji zunanji politiki dosledno poudarjala, da je vključitev v EU njena prednostna naloga. Leto pozneje, to je leta 1992, je zaprosila za sklenitev evropskega sporazuma in za podporo pri prestrukturiranju in konsolidaciji slovenskega gospodarstva. Ko je leta 1993 začel veljati sporazum o sodelovanju z EU, je slovenska vlada zaprosila za začetek pogajanj o sklenitvi evropskega sporazuma. Sporazum je bil podpisan 10. junija 1996, ko je Vlada RS tudi formalno zaprosila za članstvo v EU. Meseca maja 1997 je Slovenija sprejela izhodišča strategije pristopa k EU, v katerih je potrdila željo postati njena polnopravna članica. Slovenija in EU sta 11. novembra 1996 podpisali začasni sporazum o trgovini, ki velja od 1. januarja 1997. Z njim je začel veljati trgovinski del sporazuma o pridružitvi, ki določa območje proste trgovine med Slovenijo in tedanjimi petnajstimi članicami EU. Evropska komisija je 16. julija 1997 predstavila mnenje o državah kandidatkah za vstop v EU in določila, da je Slovenija uvrščena v prvi krog držav za začetek pogajanj o vstopu, ki so se uradno začela 31. marca 1998 (Vključevanje Slovenije v Evropsko unijo, 2006).

Postopek priključevanja Slovenije v EMU in prevzem evra lahko razdelimo v naslednje faze⁶ (Faze uvedbe evra v Sloveniji, 2006):

- predpristopna faza,
- faza po pristopu k EU,
- faza sodelovanja v ERM II ter
- uvedba evra po izpolnitvi vseh zahtevanih konvergenčnih kriterijev.

PREDPRISTOPNA FAZA se je začela z izvajanjem strategije RS za vstop v EU. Slovenija je bila kot bodoča članica EU dolžna izpolniti t.i. kölnske kriterije. Evropski svet je junija 1993 določil, da morajo države kandidatke za vstop v EU izpolniti:

⁶ Glej tudi Prilogo 7.

- politični kriterij – stabilnost ustanov, ki zagotavljajo demokracijo, pravno državo, varstvo človekovih pravic in varstvo manjšin;
- gospodarski kriterij – delujoče tržno gospodarstvo in sposobnost odziva na konkurenčne pritiske v EU in
- sposobnost prevzema t.i. pravnega reda ES, ki zajema obveznosti članstva in privrženost ciljem politične, gospodarske in denarne unije. Vanj je vključena tudi obveznost držav članic, da v nadaljnjem izpolnijo tudi konvergenčna merila in uvedejo evro kot nacionalno valuto.

Strategija Republike Slovenije za vstop v EU je bila usmerjena k preobrazbi v tržno gospodarstvo in konvergiranje k EU. Izvedeni so bili številni ukrepi, ki so pripomogli k znižanju inflacije in obrestnih mer, ohranjanju stabilnosti javnih financ in povečevanju konkurenčnosti slovenskega gospodarstva. Prva faza se je zaključila maja 2004, ko je Sloveniji uspelo postati članica EU.

FAZA PO PRISTOPU K EU je faza, v kateri si je Slovenija prizadevala k čimprejšnjemu izpolnjevanju konvergenčnih meril za vstop v EMU. Slovenija je od 1. maja 2004 že sodelovala v EMU, vendar je imela status države z odstopanjem po 122. členu PES. V tej fazi so za Slovenijo veljala pravila v zvezi gospodarsko unijo, ne pa tudi pravila glede denarne politike. Le-ta je do prevzema evra ostala v pristojnosti Banke Slovenije. Banka Slovenije je postala članica ESCB.

FAZA SODELOVANJA V ERM II se je začela 28. junija 2004. Slovenija je v tem obdobju, skupaj z Evropsko komisijo, ECB in predstavniki Evrosistema določila centralni tečaj tolarja do evra, ki je znašal 239,640 SIT/€. Za dovoljeno mejo nihanja tečaja je bila določena standardna meja nihanja ± 15 odstotkov od centralnega tečaja. Slovenija je 28. junija 2006 brez devalvacije valute dopolnila dveletno članstvo v mehanizmu ERM II in tako izpolnila maastrichtski kriterij glede stabilnosti deviznega tečaja. Ta faza se je končala z začetkom leta 2007, ko je država sprejela evro kot svojo valuto. V tem mehanizmu so tako ostale vključene danska krona, estonska krona, ciprski funt, litovski litas, latvijski lats, malteška lira in slovaška krona.

Slovenija se je kot članica EU znašla v razvojnem razpotju. Po eni strani je predstavljala razvito državo, ki deli evropske razvojne vrednote, po drugi strani pa je v okviru EU spadala v njen manj razviti del. Država je sicer imela v prehodnem obdobju (1993–2003) 3,8-odstotno realno gospodarsko rast, vendar pa take rasti ne bi mogla ohraniti brez korenitih strukturnih reform. Slovensko gospodarsko prestrukturiranje je bilo prepočasno, kar se je kazalo predvsem v šibki podjetniški aktivnosti, skromni inovativnosti, ohranjanju visokega deleža delovno intenzivne industrije, neučinkovitem nemenjalnem sektorju, prenizki tehnološki zahtevnosti izvoza ter počasni rasti tržnih storitev in finančnega posredništva. To pa je puščalo posledice tudi na konkurenčnosti slovenskega gospodarstva, saj Slovenija ni imela ustreznega poslovnega okolja, ki bi spodbujalo oblikovanje bolj tehnološko intenzivne

produkcije z višjo dodano vrednostjo in izkoriščanje človeškega kapitala. Poleg tega pa bo Slovenija v prihodnosti izpostavljena tudi občutno povečanim javnim izdatkom za izplačevanje pokojnin in zdravstvenih storitev, saj se srečuje z nižanjem rodnosti in staranjem prebivalstva. Vlada RS je zato novembra 2005 sprejela paket gospodarskih in socialnih reform za povečanje blaginje v državi. Le-tega lahko razdelimo na štiri razvojne prioritete – (a) konkurenčnost in gospodarska rast, (b) učinkovito ustvarjanje, dvosmerni pretok in uporaba znanja za gospodarski razvoj in kakovostna delovna mesta, (c) učinkovita in cenejša država in (d) moderna socialna država in večja zaposlenost.

FAZA UVEDBE EVRA se je začela z izpolnjevanjem vseh zahtevanih konvergenčnih kriterijev. Izredno konvergenčno poročilo v maju 2006, za katero sta zaprosili Slovenija in Litva v marcu 2006, je potrdilo uspešnost Slovenije pri izpolnjevanju vseh zahtevanih konvergenčnih kriterijev. Takrat se je tudi določil nepreklicni tečaj zamenjave med tolarjem in evrom, ki je bil enak centralnemu paritetnemu tečaju 239,640 SIT/€. Nastopilo je obdobje obveznega dvojnega označevanja cen po tem tečaju, ki bo trajalo predvidoma do junija 2007. Svet EU je 11. julija 2007 na podlagi konvergenčnega poročila sprejel odločitev, da Slovenija lahko uvede evro 1. januarja 2007. Takrat je naša denarna politika prešla v roke ECB in Banka Slovenije je postala del Evrosistema. Dvojni obtok tolarja in evra je trajal od 1. do 14. januarja 2007. V tem obdobju je bil tolar še veljavno plačilno sredstvo, kasneje pa le še evro. Tolarje bo možno brezplačno zamenjati pri poslovnih bankah do 1. marca 2007. Po preteku tega obdobja pa bo pri centralni banki Slovenije zamenjava bankovcev možna neomejeno dolgo, kovancev pa le do leta 2016.

4.2. Izpolnjevanje konvergenčnih kriterijev

Slovenija je že leta 2004 izpolnjevala večino konvergenčnih kriterijev. Nekoliko oddaljena je bila le od izpolnjevanja inflacijskega kriterija, saj je bila inflacija v višini 3,6 odstotkov precej nad dovoljeno mejo 2,9 odstotkov (glej Prilogo 8). Poleg tega ni izpolnjevala kriterija stabilnosti deviznega tečaja, saj je v ERM II vstopila šele 28. junija 2004. Maja 2006 je ECB na podlagi posebne izdaje konvergenčnega poročila ugotovila, da Slovenija izpolnjuje zahtevane konvergenčne kriterije in določila uvedbo evra 1. januarja 2007.

V referenčnem obdobju, od aprila 2005 do marca 2006, je bila povprečna letna stopnja inflacije po harmoniziranem indeksu cen življenjskih potrebščin (HICP) 2,3 odstotkov, kar je pod referenčno vrednostjo 2,6 odstotkov. Slovenija beleži nizke stopnje inflacije šele v zadnjem, razmeroma kratkem obdobju. Inflacija se je bistveno zmanjšala med leti 1995 in 2005. Dinamika inflacijskih gibanj kaže na vrsto pomembnih odločitev politike, med katerimi sta najpomembnejša uvedba novega okvira denarne politike v letu 2001, katerega temeljni cilj je cenovna stabilnost, in vstop v ERM II junija 2004. V večini obravnavanega obdobja je treba pri gibanju inflacije upoštevati tudi razmeroma hitro realno rast BDP in dokaj stabilne razmere na trgu dela. Doseženo stabilno rast inflacije lahko v prihodnosti ogrozijo povečano

domače povpraševanje, rast plač, porast cene nafte, dvigi nadzorovanih cen in zmanjševanje učinka okrepljene konkurence (Konvergenčno poročilo, 2006, str. 8–9). Večina omenjenih tveganj predstavlja glavne probleme, s katerimi se trenutno srečuje Španija, saj zaradi močnega domačega povpraševanja, večanja zadolževanja španskih družin, slabe konkurenčnosti gospodarstva in visoke rasti cen v sektorju nepremičnin težko nadzoruje gibanje inflacije. Slovenija se kaže dovolj dobro pripravljena, da se bo znala pravilno odzvati tovrstnim težavam.

Leta 2005 je imela Slovenija javnofinančni primanjkljaj v višini 1,8 odstotkov BDP, kar je precej pod referenčno vrednostjo. Delež javnega dolga v BDP se je leta 2005 znižal na 29,1 odstotkov BDP in naj bi se po napovedih v letu 2006 povečal na 29,9 odstotkov ter tako ostal daleč pod referenčno vrednostjo 60 odstotkov. Po najnovejših napovedih Odbora za ekonomsko politiko EU in Evropske komisije bo v Sloveniji v obdobju do leta 2050 predvidoma prišlo do občutnega povečanja izdatkov, povezanih s starostjo, v višini 9,7 odstotnih točk BDP. Nujno je, da se Slovenija s tem bremenom spopade dovolj zgodaj. Celotno breme staranja prebivalstva bo lažje obvladovati, če se v javnih financah ustvari primeren manevrski prostor še pred obdobjem, ko se bodo demografske razmere predvidoma poslabšale (Konvergenčno poročilo, 2006, str. 9). Staranje prebivalstva je resen problem za veliko držav članic EU, med katerimi izstopa Španija. Bivši predsednik vlade José María Aznar je poudaril, da je potrebno spodbujati aktivno staranje prebivalstva oziroma politike za ohranjanje zdravja, neprestano učenje, fleksibilnost delovnega obdobja in pomoč družinam s starejšimi člani. Staranje zahteva reforme tako v pokojninskem in zdravstvenem sistemu kot pri demografskih in imigracijskih politikah. Najbolj pomembno pa je spodbujanje zdravega načina življenja, da so ljudje v starosti čim dlje koristni (Conty Serrano, 2006). Kljub temu, da ima Slovenija z okoli 30 odstotkov dolga zaenkrat še dovolj manevrskega prostora, pa se pokojninskim, socialnim in zdravstvenim reformam ne bo mogla izogniti.

V delu referenčnega obdobja pred vstopom v ERM II je tolar postopno depreciral do evra. Ob vstopu v ERM II pa je bila politika deprecije opuščena. Slovenija v ERM II ni na lastno pobudo devalvirala centralnega tečaja tolarja do evra in je tako uspešno ohranjala tečaj tolarja na ravni blizu centralne paritete. Obenem pa je vzdrževala domače kratkoročne obrestne mere nad ravno v evro območju. Glede drugih zunanjih gibanj je imela Slovenija v zadnjih desetih letih dokaj uravnotežen tekoči in kapitalni račun skupaj (Konvergenčno poročilo, 2006, str. 9–10). V Španiji se je po vstopu v EMU trgovinski primanjkljaj občutno povečal, saj država ni bila sposobna konkurirati v novem okolju. Slovenija mora zato poskrbeti za konkurenčnost podjetij preko liberalizacije trgov, privatizacije, spodbujanja sodelovanja med podjetji in zadostnega investiranja v izobraževanje ter raziskave in razvoj. Potrebno je spodbujati predvsem sektorje visoko-tehnoloških izdelkov (izdelki visoke dodane vrednosti), ki pomembno pripomorejo k hitrejšemu in uspešnejšemu razvoju gospodarstva.

Povprečna raven dolgoročnih obrestnih mer je v referenčnem obdobju znašala 3,8 odstotkov in je bila torej precej nižja od referenčne vrednosti 5,9 odstotkov. Približevanje ravni EU je

odraz zaupanja v denarno in tečajno politiko Banke Slovenije in splošnega gospodarskega in fiskalnega gibanja v Sloveniji (Konvergenčno poročilo, 2006, str. 10).

4.3. Vpliv evra na inflacijo v Sloveniji

Dejansko je težko predvideti, kakšen vpliv imajo konkretni dejavniki in spremembe na inflacijo. Tako je tudi težko ugotoviti, kako je uvedba evra vplivala na gibanje inflacije in te ugotovitve aplicirati na prihodnost. V Španiji se je ob uvedbi evra leta 2002 inflacija le nekoliko povečala (0,1 odstotne točke). Tudi druge države, ki so v tistem času prevzele evro, niso zaznale občutnega povečanja rasti inflacije v letu 2002. Večina teh držav je v tem letu zabeležila celo znižanje⁷. V Sloveniji se inflacija ohranja pod ravno maastrichtskega kriterija. Najpomembnejši dejavniki, ki so vplivali na raven inflacije leta 2006, so bili rast cene nafte (1,2 odstotne točke) in neobičajna rast cen hrane (1,1 odstotne točke). Po oceni Urada Republike Slovenije za makroekonomske analize in razvoj (UMAR) je to posledica dejstva, da so se v tem letu pozitivni učinki vstopa v EU na nižanje cen hrane zmanjšali. Po napovedih naj bi se raven inflacije v naslednjih dveh letih gibala okoli 2,7 odstotkov (glej Prilogo 10). Tako lahko vidimo, da se dejanska inflacija v nobeni izmed držav evro območja ni občutno povečala z uvedbo evra. Potrošniško zaznavanje oblikovanja cen po prehodu na evro je sicer drugačno, saj opozarjajo na številne neupravičene podražitve. Le-te pa so se zgodile predvsem v storitvenem sektorju in pri izdelkih vsakdanje rabe, medtem ko se cene trajnih dobrin ohranjajo na razmeroma enaki ravni. Dejansko je bil vpliv podražitev posameznih izdelkov in storitev na raven inflacije razmeroma majhen, saj zajemajo le majhen del košarice HIPC. To pomeni, da se inflacija zaradi uvedbe evra ni bistveno spremenila, temveč so nanjo vplivali drugi dejavniki (davčne reforme, gibanje cen nafte itn.). Dejstvo pa je, da se je potrošnikom evro območja pri vsakdanjih nakupih znižala kupna moč.

4.4. Aplikacija OCA teorije na Slovenijo in primerjava s Španijo

Stroški izgube denarne politike kot stabilizacijskega dejavnika ob vstopu v enotno valutno območje v primeru Slovenije ne bodo veliki. Večina indikatorjev govori v prid dejstvu, da je Slovenija že pred vstopom v denarno unijo predstavljala del optimalnega valutnega območja z EMU. Slovenija je v primerjavi z državami, ki so nazadnje vstopale v EMU, majhno gospodarstvo, ki je po ravni razvitosti na primerljivi ravni z ostalimi članicami. Ob tem je pomembno tudi, da je Slovenija precej odprta ekonomija, ki je bila že pred včlanitvijo močno vpeta v trgovanje z EU. Dohodkovna primerljivost Slovenije zagotavlja, da se homogenost EMU ob priključitvi Slovenije ne bi smela bistveno spremeniti in zato enotna denarna politika, ki jo vodi ECB, ne bi smela biti manj učinkovita. Ravno tako ni obstajala velika verjetnost izpostavljenosti asimetričnim šokom glede na države EMU, saj je prisotna velika

⁷ Po podatkih Eurostata so znižanje zabeležile Belgija, Nemčija, Luksemburg, Nizozemska, Avstrija, Portugalska in Finska. Povišanje pa so zabeležile Irska, Grčija, Španija, Italija in Francija.

stopnja heterogenosti gospodarske strukture, velika podobnost strukture slovenske ekonomije s strukturo držav EMU, močna vpetost Slovenije v trgovino z državami evro območja, sinhroniziranost poslovnih ciklov in zaključevanje procesa tranzicije in strukturnih reform. Sposobnost lastne absorpcije pa je zadostna, saj je gospodarstvo robustno, makroekonomska situacija uravnotežena in fiskalna politika sposobna odziva na eventualne šoke (Program vstopa v ERM II in prevzem evra, 2003, str. 9–13).

Španija pa je bila, za razliko od Slovenije, manj ustrezna za vključitev v EMU, saj naj bi po OCA teoriji imelo pri vstopu v območje enotne valute največjo korist majhno in odprto gospodarstvo, ki je močno vpeto v trgovanje z EU. Poleg tega, da je država velika, je bila prej zaprta za zunanjo trgovino. Iz tega razloga je bila njena gospodarska struktura pred včlanitvijo bistveno drugačna od struktur bolj razvitih evropskih držav. Možnost pojava asimetričnih šokov je bila velika, tako da je opustitev instrumentov denarne in tečajne politike, katerih se je država pogosto posluževala, predstavljala zanjo velik strošek vstopa v EMU. Le-ti instrumenti so Španiji služili za pridobivanje izgubljene konkurenčnosti, ki je izvirala predvsem iz neučinkovitega poslovanja podjetij in vpliva naftnih kriz na gospodarstvo. Poleg tega pa je bila pod vprašajem tudi sposobnost absorpcije asimetričnih šokov, saj so bili alternativni mehanizmi prilagajanja zelo omejeni. Še danes mora Španija izvesti številne reforme na trgu dela, saj je fleksibilnost plač in mobilnost delovne sile na dokaj nizki ravni. Kljub temu pa beležijo več koristi kot slabosti vstopa v EMU, saj bi v nasprotnem primeru težje poslovali z ostalimi državami članicami, ne bi pridobili sedanje zaupanje tujih investitorjev in bi težje dosegli tako gospodarsko stabilnost in rast, kot so je deležni danes.

4.5. Mnenje potrošnikov o uvedbi evra v Sloveniji in primerjava s Španijo

V prispevku revije VIP št. 4/2005, str. 34–36, so predstavili izsledke raziskave Eurobarometer med državami, ki so prve uvedle evro, o mnenju oziroma (ne)zadovoljstvu potrošnikov omenjenih držav s prihodom evra. Raziskava, ki je bila opravljena po treh letih, odkar so države uvedle evro, je pokazala, da je imel kar vsak tretji potrošnik v državah, ki so prve uvedle evro, pri plačevanju z evri še vedno nekatere težave, za vsakega šestega pa so bile te težave težko premostljive. Najtežje je bilo starejšim potrošnikom in tistim z nižjo stopnjo izobrazbe. Le-ti so kazali največje nezadovoljstvo z uvedbo evra in bili najbolj skeptični do širitve evro območja. Kljub temu pa je večina potrošnikov (53 odstotkov) verjela, da je evro prinesel v njihova življenja več dobrega kot slabega in da bo nadaljnja širitev evro območja pozitivna za vse. Pričakovanja, da bo evro stabilna in kredibilna mednarodna valuta, so se večinoma uresničila. Potrošniki so pričakovali, da bo uvedba evra prinesla tudi lažjo primerljivost in transparentnost cen, večja konkurenca pa naj bi povzročila splošno zniževanje cen. Slednje se v praksi ni uresničilo. Po raziskavi pa so bili potrošniki večinoma mnenja, da do tega dejansko nikoli ne bo prišlo. Cenovna politika se še vedno oblikuje pretežno znotraj meja posamezne države. Podjetja lahko prosto določajo svoje cene in za morebitna neupravičena zvišanja niso kaznovana, saj država nanje pri tem ne vpliva. Boj za potrošnika

je še vedno bolj na nacionalni oz. celo lokalni ravni kot pa na mednarodni. Prav tako se ni uresničilo pričakovanje, da bo evro krepil evropsko identiteto. Po treh letih od uvedbe se je le 12 odstotkov potrošnikov počutilo bolj Evropejce. V vseh državah, ki so že prevzele evro, so opazili, da so prebivalci še vedno razmišljali in računali v nacionalni valuti, zlasti pri večjih nakupih. V vseh državah so prav tako opazili, da imajo pri mentalnem preklopu iz nacionalne valute na evro največ težav starejši in nižje izobraženi, nekoliko več težav pa imajo tudi ženske (Uvajanje evra v Sloveniji, 2005).

Slovenija je v začetku leta 2007 uvedla evro kot zakonito plačilno sredstvo. V Banki Slovenije so se v ta namen odločili izvesti tri javnomnenjske ankete, s katerimi želijo ugotoviti odnos državljanov in državljanek do tega dogodka, percepcijo in podporo uvedbi enotne valute, pričakovanja in bojzani glede uvedbe evra, raven poznavanja denarja, obveščenosti in ugotavljaje možnih kanalov za obveščanje. Do sedaj sta bili izvedeni dve anketi, v juniju in septembru 2006, ki sta podali zelo podobne rezultate. Septembrska raziskava je potrdila, da ima velika večina (dobrih štiri petine) anketiranih glede uvedbe evra v Sloveniji dovolj informacij, skoraj devet desetih pa ve za datum uvedbe evra. Delež tistih, ki bi radi več informacij, se je sicer dvignil za nekaj odstotkov, a je to lahko le posledica bližanja datuma uvedbe in subjektivne presoje anketirancev. Tako kot v junijski raziskavi tudi tokrat več kot polovica anketirancev dobi informacije o uvedbi evra na televiziji; sledijo tiskani mediji, različne zloženke, znanci in prijatelji ter radio, ki pa vsi skupaj k informiranosti ne prispevajo toliko kot televizija. Internetne strani, kot poglobilni vir informacij o evru, navajajo le redki, odprta telefonska linija evrofon pa je praktično povsem neznan, oziroma je anketiranci ne uporabljajo. Televizija ostaja še naprej najustreznejša oblika informiranja za več kot polovico anketiranih, sledijo časopisi, radio in publikacije. Informacij prek interneta si želi nekaj več anketirancev, kot jih dejansko uporablja prek tega medija. Največ anketirancev si želi dodatnih informacij o ukrepih proti neupravičenim podražitvam, tečaju menjave med tolarjem in evrom in pravih zaokroževanja. Dobra desetina želi biti bolj obveščena o zaščitnih elementih bankovcev in kovancev, malenkost manj pa si želi dodatnih informacij o izgledu bankovcev in kovancev ter scenariju menjave denarja. Slabe tri četrtine anketirancev niso znale navesti nobenega zaščitnega elementa evro bankovcev, ostali pa so v največjem številu navedli varnostno nit, vodni žig in zlato-rumeni trak. Devet desetih anketirancev je že pred letom 2007 uporabljalo evro gotovino. Pri večini se odnos do kovancev ne bo spremenil, saj 51,9 odstotkov anketirancev kovance uporablja do sedaj in jih bo tudi v prihodnje, ostali pa jih bodo začeli uporabljati sedaj. Največ anketirancev skrbi ob uvedbi evra morebitni dvig cen in nepravilno zaokroževanje ter zmanjšanje kupne moči. Dobra tretjina anketirancev je mnenja, da bo uvedba evra zanje osebno pozitivna, dobra četrtina pa je nasprotnega mnenja (Odnos državljanov in državljanek do uvedbe evra v Sloveniji (II.), 2006, str. 2–5).

Temeljna razlika s prvo uvedbo evra je predvsem v tem, da je sedaj evro že v obtoku in jih marsikdo iz novih članic že dobro pozna in redno uporablja. Tako naj bi bil prehod na novo valuto veliko lažji in hitrejši, saj so potrošniki večinoma z evrom že seznanjeni. Slovenija je zato pri prevzemu evra uporabila t.i. pristop velikega poka in evre uvedla brez prehodnega

obdobja. Poleg tega je bilo dvojno označevanje cen v Španiji prostovoljno, medtem ko je v Sloveniji obvezno dvojno označevanje cen, in sicer od 1. marca 2006 do 1. junija 2007. Razlika pa je tudi v tem, da je bilo obdobje dvojnega obtoka v Španiji daljše (od 1. januarja do 28. februarja 2002) in so evro uvedli po t.i. madridskem scenariju. Kljub temu, da je bil potek uvajanja evra v Sloveniji krajši in da so bili ljudje pred uvedbo evra veliko bolje seznanjeni kot Španci v istem obdobju, se je večina njihovih problemov pojavila tudi pri nas. Tako so pričakovane daljše čakalne vrste, napake pri vračanju denarja, težave pri prepoznavanju novih cen izdelkov in storitev, poskusi goljufij in podobno postale resničnost tudi v Sloveniji. Na srečo nas bo večina teh težav spremljala le v prvih mesecih od uvedbe nove valute. K zmanjšanju le-teh bo zagotovo nekoliko pripomogla tudi pestra zgodovina Slovenije pri menjavi denarnih sistemov, ki je Slovence že privadila na menjavo nacionalnega denarja. Nikoli dotlej pa še ni bil toliko izpostavljen problem neupravičenega višanja cen zaradi prehoda na novo valuto, na katerega intenzivno opozarjajo prve članice evro območja. Le-ta se je kljub prizadevanjem države in obljubam nekaterih združenj ter posameznih trgovcev pojavil tudi v Sloveniji. Tipičen primer v Sloveniji je trgovina s sloganom »Vse po 199 tolarjev«, ki se je konec februarja 2006 preimenovala v »Vse po 99 centov«. Cena je dejansko še vedno nizka, a kljub temu ne gre prezreti, da je 99 centov (237,24 tolarja) bistveno več od 199 tolarjev. Zveza potrošnikov Slovenije (ZPS) je v sodelovanju z Mednarodnim inštitutom za potrošniške raziskave v ta namen oblikovala projekt spremljanja rednih cen 460 izdelkov in storitev na 332 popisnih mestih v 12 regijah Slovenije, ki se je začel februarja 2006. Spremljanje cen februarja, maja in avgusta 2006 še ni kazalo, da bi bili v Sloveniji izpostavljeni hudim podražitvam zaradi uvedbe evra. Kljub temu, da se večina cen ni spremenila, pa so že zaznali določena povišanja cen pri nekaterih storitvah (samoplačniške zdravstvene storitve, železniški in avtobusni prevoz, letalska karta, komunala itn.). Glede na izkušnje držav, ki so evro uvedle leta 2002, so bili največji dvigi cen (od 30 do 80 odstotkov) zabeleženi ravno pri storitvah (frizerstvo, gostinstvo, parkirnine, vstopnine, članarine, komunala, zdravstvo, mestni prevoz, telekomunikacije itn.). Kar se tiče živilskih izdelkov, pa so preko opazovanja ugotovili, da so trgovci med februarjem in avgustom dvignili cene za 0,60 odstotka. Med temi je občutno porasla cena mlečnih izdelkov (najbolj masla, mleka, jogurta), kruha, mesnih izdelkov, tune, sadja, pijače, riža in celo zamrznjene hrane. Najbolj omenjena trgovska podjetja, ki naj bi neupravičeno zviševala cene pa so Mercator, Tuš, Leclerc, Spar, Hardi in Hofer. Pri četrtem spremljanju cen, v novembru 2006, pa so ugotovili, da se cene še kar dvigajo, za kar večina podjetij ni imela pravih razlogov. Skoraj vsi zgoraj omenjeni živilski izdelki so se še bolj podražali (med 5 in 30 odstotki). Med storitvami pa najbolj izstopajo višje parkirnine, kino vstopnice (Kolosej in Planet Tuš), telekomunikacijske storitve (Telekom Slovenije in Mobitel), dostava pic na dom, bančne storitve in podobno. Kljub priporočilu Evropske komisije in slovenske vlade, naj podjetja svoje cene prilagodijo na potrošniku prijazen način (tudi z zaokrožitvijo navzdol), so se cene izdelkov in storitev zaokroževale le navzgor. Pri tem nekateri podjetniki ne navajajo razlogov, drugi pa se izgovarjajo na dvig cen svojih dobaviteljev. Vsekakor pa lahko pričakujemo, da bodo cene v Sloveniji, glede na izkušnje v Španiji, še bolj porasle po preteku obdobja dvojnega označevanja cen. ZPS pri tem svetuje potrošnikom, da se lahko sami uprejo višanju cen tako,

da nakupujejo pri konkurentih z nižjimi cenami. Le tako je možno prisiliti podjetja, da znižajo cene, saj država na to nima vpliva. Najtežje je to storiti pri podjetjih, ki nimajo veliko konkurence. ZPS se je tako po novembrskem spremljanju cen odločila pripraviti črno listo podražitev izdelkov in storitev, v katere so vnesli opažene nesorazmerne dvige cen z namenom boljšega informiranja potrošnikov (glej Prilogo 12).

Pri prehodu na evro so bila slovenskim potrošnikom na voljo enaka sredstva pomoči kot v Španiji. Mednje spadajo začetni paketi 44 evro kovancev različnih apoenov (na voljo na vseh bankah od 15. decembra 2006 dalje), obveščevalne kampanje pred uvedbo evra, posebne telefonske linije, evrokalkulatorji, dvojno označevanje cen in preproste obračunske tabele. Španija je sicer imela kot pomoč potrošnikom na voljo tudi evroetiketo, vendar je bil ta projekt dokaj neuspešno izveden. Slovenci, predvsem starejši, bodo v naslednjih nekaj mesecih večinoma pridno uporabljali evrokalkulatorje, saj prehod na novo valuto, kljub vsemu ni lahek. Poleg tega pa jim bo v veliko pomoč tudi dvojno označevanje cen, ki bo trajalo vse do junija 2007.

5. SKLEP

Uvedba skupne evropske valute je predstavljala pomemben dogodek tako za Evropo kot tudi za preostali svet, saj sta japonski jen in ameriški dolar dobila močnega tekmeca. V prvemu krogu so evro uvedle Avstrija, Belgija, Francija, Nemčija, Grčija, Finska, Italija, Irsko, Luksemburg, Nizozemska, Portugalska in Španija, ki so tako začele ustvarjati skupno evropsko prihodnost. Španija je prvič v svoji zgodovini imela možnost sodelovati v evropskem projektu od vsega začetka. Kljub temu, da je njeno zaprto gospodarstvo imelo v preteklosti bistveno drugačen razvoj kot preostala Evropa, se ji je uspelo s presenetljivo hitrostjo prilagoditi novemu okolju. Participacija v EMU je bila za Španijo kljub vsem začetnim težavam zelo donosna, saj je končno dosegla stabilnejšo gospodarsko rast, zaupanje tujih investorjev, zdrave javne finance in nižjo stopnjo brezposelnosti in inflacije, ki sta bili v preteklosti za državo najbolj problematični. Močno se je okrepilo tudi sodelovanje z ostalimi evropskimi državami. V sedanosti predstavlja njen največji problem visok zunanjetrgovinski primanjkljaj, ki se je pojavil ob odprtju gospodarstva in se s članstvom v EMU le še poglobil. Le-ta je predvsem posledica močnega domačega povpraševanja in pomanjkanja konkurenčnosti domačih podjetij na skupnem evropskem trgu. Vlada je v ta namen že začela z izvedbo treh sklopov strukturnih reform, ki zajemajo izboljšanje konkurenčnosti, internacionalizacijo španskih podjetij in razvoj kompenzacijskih faktorjev trgovinskega primanjkljaja, ki naj bi odpravile tudi to slabost španskega gospodarstva.

Uvedba evra pa ni vplivala le na gospodarstvo in na njene posamezne sektorje, temveč je imela močan vpliv tudi na vsakdanje življenje evropskih državljanov. Le-ti so se morali privaditi na uporabo novih bankovcev in kovancev, ki so bili leta 2002 uvedeni v 12-ih državah EU. Mnenja o koristnosti evra so se med posamezniki razlikovala. Večina meni, da je

bila uvedba evra koristna, tako zanje kot za gospodarstvo nasploh. Drugi pa pogrešajo svoje nacionalne valute, saj se po petih letih še vedno niso popolnoma navadili na novo valuto. Pričakovanja, da bo evro stabilna in kredibilna mednarodna valuta, so se večinoma uresničila. Tudi potovanje po evro območju je sedaj nedvomno cenejše. Napovedi, da bo nova valuta prinesla lažjo primerljivost in transparentnost cen, ki se bodo sčasoma zniževale s pomočjo okrepljene konkurence, pa se niso uresničile. Cene se še vedno oblikujejo pretežno znotraj meja posameznih držav in so se zaradi prehoda na evro celo povišale.

O nepravilnem višanju cen je bilo že veliko govora tako v Španiji, kot v drugih državah, ki so prevzele evro leta 2002. Tudi Slovenija se kljub opozorilom starih članic spopada s tem problemom, saj je ZPS ugotovila številna neutemeljena višanja cen nekaterih izdelkov in storitev že pred samo uvedbo evra. Predvsem se to dogaja tam, kjer podjetja niso izpostavljena konkurenčnim pritiskom. Vidimo lahko, da obvezno dvojno označevanje cen ni oviralo slovenskih ponudnikov pri oblikovanju zelenih cen v evrih. Le-te so seveda večinoma zaokrožili navzgor in s tem izigrali zaupanje potrošnikov. Razvidno je, da se Slovenija kljub prizadevanjem ni mogla izogniti problemom, s katerimi so se srečale prve članice evro območja. Večina teh bo na srečo prisotnih le v prvih mesecih uvajanja evra, ko potrošniki in podjetja z njim še ne bodo popolnoma domači. Nepravilnim podražitvam izdelkov in storitev, ki negativno vplivajo na kupno moč potrošnikov, pa se Slovenci zaenkrat lahko izognejo le tako, da nakupujejo pri cenejšem konkurentu. Pri tem nedvomno pomaga tudi črna lista ZPS, ki je namenjena obveščanju slovenskih potrošnikov o neutemeljenih podražitvah po državi.

LITERATURA

1. Alcalde Julio et al.: El modelo económico español 1993–2003. Madrid : FAES, 2004. 304 str.
2. Almunia Joaquín: España en la Unión Económica y Monetaria: la estabilidad presupuestaria. Revista Española de Derecho Europeo, Madrid, 14(2005), 2, str. 163–175.
3. Arteaga Ortiz Jesús, Conesa Fontes Andrés: El efecto del euro en las empresas: Un análisis de la política comercial. Boletín Económico de Información Comercial Española, Madrid, 2001, 2699, str. 5–10.
4. Badosa Pagés Juan: La adhesión de España a la CEE. Revista Económica de Información Comercial Española, Madrid, 2005, 826, str. 99–106.
5. Baldwin Richard, Wyplosz Charles: The Economics of European Integration. London : McGraw-Hill Education, 2004. 458 str.
6. Clos Joan: Análisis del sector exterior y plan de medidas para recuperar la competitividad exterior. Boletín Económico de Información Comercial Española, Madrid, 2005, 2841, str. 3–14.
7. De la Dehesa Romero Guillermo: Balance de la economía española en los últimos veinticinco años. Revista Económica de Información Comercial Española, Madrid, 2003, 811, str. 53–79.
8. Elias Joan: El desafío de la moneda única europea. 2ª edición. Barcelona : Caja de Ahorros y Pensiones de Barcelona, 1997. 153 str.
9. Espinet I Rius Josep María et al.: ¿Han subido los precios de productos de consumo habitual con el euro? La experiencia de una ciudad mediana. Boletín Económico de Información Comercial Española, Madrid, 2002, 2742, str. 27–35.
10. Ferlinc Maja, Ješovnik Peter: Prilagajanje slovenskih podjetij evru. Ljubljana : GZS, 2002. 47 str.
11. Fernández Ricardo, Horcajada Nuria: El Banco de España y la introducción del euro. Madrid : Banco de España, 2002. 135 str.
12. Mrak Mojmir: Mednarodne finance. Ljubljana : GV Založba, 2002. 682 str.
13. Obreza Simona: Maastrichtski konvergenčni kriteriji in Slovenija. Magistrsko delo. Ljubljana : Ekonomska fakulteta, 2006. 89 str.
14. Pavlič Damijan Jože et al.: Ocena makro in mikro ekonomskih učinkov vstopa Slovenije v Evropsko unijo. Ljubljana : GZS-Oddelek za evropske zadeve, 2003. 144 str.
15. Piedrafita Sonia et al.: 20 Años de España en la Unión Europea (1986–2006). Madrid : Real Instituto Elcano y Parlamento Europeo- Oficina en España, 2006. 141 str.
16. Requeijo González Jaime et al.: Economía española. Madrid : Delta, Publicaciones Universitarias, 2006. 302 str.

VIRI

1. A un año de la llegada del euro. Elorrio : Fundación EROSKI.
[URL: http://revista.consumer.es/web/es/20030101/actualidad/tema_de_portada/], 2003.
2. Antweiler Werner: The EURO. The University of British Columbia.
[URL: <http://fx.sauder.ubc.ca/euro/>], 2001.
3. Barómetro del consumidor. Elorrio : Fundación EROSKI.
[URL: <http://barometro.fundacioneroski.es/web/es/2002/tema1/>], 2002.
4. Código de Buenas Prácticas para una mejor adaptación al Euro. Madrid : Instituto Nacional del Consumo.
[URL: <http://www.consumo-inc.es/euro/interior/codigo/codigo.htm>], 23.11.2006.
5. Comisión Interministerial para la introducción del Euro: II Plan nacional de transición al euro: el canje de pesetas por euros. Boletín Económico de Información Comercial Española, Madrid, 2001, 2700, str. 21–33.
6. Conty Serrano Rosa: Envejecimiento limite.
[URL: <http://www.psicologiacientifica.com/bv/psicologia-189-1-envejecimiento-limite.html>], 4.12.2006.
7. Economía y Comercio.
[URL: <http://www.sispain.org/spanish/economy/index.html>], 13.7.2006.
8. Economicwatch: La carga financiera de las familias españolas. Madrid : Banco Bilbao Vizcaya Argentaria, 2006. 6 str.
9. Ekonomska politika. Ljubljana : Banka Slovenije.
[URL: <http://www.bsi.si/ekonomska-in-monetarna-unija.asp?MapaId=192>], 9.6.2006.
10. El euro y los consumidores. Madrid : Federación de la Unión Nacional de Consumidores y Amas de España, 2002. 13 str.
11. España en cifras. Madrid: Instituto Nacional de Estadística.
[URL: <http://www.ine.es/prodyser/pubweb/espcif/espcif06.htm>], 2006.
17. Estefanía Joaquín: La larga marcha.
[URL: <http://www.vespito.net/historia/franco/estft.html>], 1998.
12. Eurostat.
[URL: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu>], 6.1.2007.
13. Evropotrošnik.
[URL: <http://www.evropotrosnik.si/>], 12.1. 2007.
14. Faze uvedbe evra v Sloveniji. Ljubljana : Banka Slovenije.
[URL: <http://www.bsi.si/ekonomska-in-monetarna-unija.asp?MapaId=178>], 5.12.2006.
18. Fraile Clara: Las organizaciones de consumidores observan una injustificada subida global de precios. Elorrio : Fundación EROSKI.
[URL: http://www.consumer.es/web/es/derechos_del_consumidor/sociedad_y_consumo/2005/10/07/146027.php], 2005.
15. Izpolnjevanje EU konvergenčnih kriterijev. Ljubljana : Nova Ljubljanska banka.

- [URL: <http://www.nlb.si/cgi-bin/nlbweb.exe?doc=9961&SeS=66249726792921164059482>], 2004.
16. Jesenska napoved gospodarskih gibanj. Ljubljana : UMAR, 2006. 17 str.
 17. Kje se uporablja evro.
[URL: <http://www.evro.si/o-evru/kje/>], 11.6.2006.
 18. Konvergenčno poročilo. Frankfurt : Evropska centralna banka, maj 2006. 74 str.
 19. Kriteriji za uvedbo evra. Ljubljana : Banka Slovenije.
[URL: <http://www.bsi.si/ekonomska-in-monetarna-unija.asp?MapaId=172>], 10.6.2006.
 20. La Euroetiqueta.
[URL: <http://euro2003.iespana.es/euroetiqueta.htm>], 10.12.2006.
 21. Lavrač Ivo: EMU in pridružene države. Ljubljana : Projekt SGRS.
[URL: <http://www.sigov.si/umar/projekti/sgrs/diskusij/lavrac.html>], 1999.
 19. Lavrač Vladimir: Makroekonomska tveganja ob in po vstopu v ERM2 in EMU ter implikacije za ekonomsko politiko. Ljubljana : UMAR, 2004. 35 str.
[URL: <http://www.gov.si/umar/projekti/srs/eksp-raz/Lavrac.pdf>], 2004.
 22. Monetarna politika. Ljubljana : Banka Slovenije.
[URL: <http://www.bsi.si/ekonomska-in-monetarna-unija-r.asp?MapaId=191>], 9.6.2006.
 23. Načrt uvedbe evra v Republiki Sloveniji. Prva dopolnitev. Ljubljana : Vlada Republike Slovenije, Banka Slovenije, 2005. 25 str.
 24. Odnos državljanov in državljanek do uvedbe evra v Sloveniji (II). Ljubljana : Ninamedia, Banka Slovenije, 2006. 18 str.
 25. Politika deviznega tečaja in ERM II. Ljubljana : Banka Slovenije.
[URL: <http://www.bsi.si/ekonomska-in-monetarna-unija.asp?MapaId=194>], 9.6.2006.
 26. Program vstopa v ERM II in prevzem evra. Ljubljana : Vlada Republike Slovenije, Banka Slovenije, 2003. 59 str.
 27. Razvoj Ekonomske in monetarne unije. Ljubljana : Banka Slovenije.
[URL: <http://www.bsi.si/ekonomska-in-monetarna-unija.asp?MapaId=189>], 3.6.2006.
 28. Statistical Annex of European Economy. Luksemburg : European commission, jesen 2006. 216 str.
 29. Treaty on European Union.
[URL: <http://eur-lex.europa.eu/en/treaties/dat/11992M/htm/11992M.html#0085000007>], 1992.
 30. Uvajanje evra v Sloveniji. Ljubljana : Mednarodni inštitut za potrošniške raziskave.
[URL: <http://evropa.gov.si/za-nevladne/2005-seznam/38/>], 2005.
 31. Vključevanje Slovenije v Evropsko unijo. Ljubljana : Urad vlade RS za informiranje.
[URL: <http://evropa.gov.si/vkljucevanje/>], 6.12.2006.
 32. Zgodovina uvedbe evra. Ljubljana : Banka Slovenije.
[URL: <http://www.bsi.si/ekonomska-in-monetarna-unija.asp?MapaId=174>], 9.6.2006.

PRILOGE

KAZALO PRILOG

PRILOGA 1: Nacionalni scenariji zamenjave gotovine v evro območju

PRILOGA 2: Prikaz evro območja in držav članic, ki nameravajo prevzeti evro

PRILOGA 3: Rast domačega povpraševanja Španije in EU-15, obdobje 1990–2006

PRILOGA 4: Sestava začetnega paketa evro kovancev ali t.i. »starter kit«

PRILOGA 5: Prikaz evroetikete

PRILOGA 6: Prikaz prisotnosti treh najbolj uporabljenih vrst psiholoških cen

PRILOGA 7: Potek uvajanja evra v Sloveniji

PRILOGA 8: Izpolnjevanje konvergenčnih kriterijev v letu 2004 (v %)

PRILOGA 9: Zadolževanje španskih družin (v % razpoložljivega osebnega dohodka)

PRILOGA 10: Jesenska napoved inflacije in primerjava s pomladansko napovedjo za obdobje 2006–2008

PRILOGA 11: Izpolnjevanje maastrichtskih kriterijev po določilih Evropske komisije, maj 1998

PRILOGA 12: Črna lista ZPS - največje podražitve

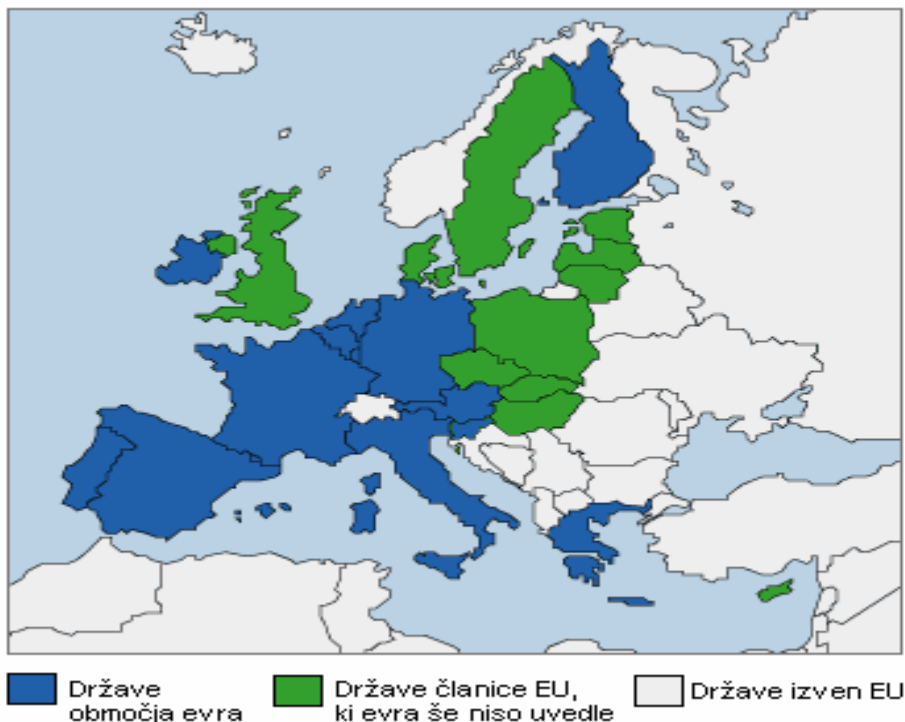
Priloga 1: Nacionalni scenariji zamenjave gotovine v evro območju

Država evro območja	Domači bankovci in kovanci so prenehali biti zakonito plačilno sredstvo	Zadnji datum za zamenjavo domače gotovine pri nacionalnih centralnih bankah
Belgija	28. februarja 2002	Kovanci: do konca 2004 Bankovci: neomejeno
Nemčija	31. decembra 2001 (vendar je bilo možno plačevati z DEM gotovino do 28. februarja 2002)	Kovanci: neomejeno Bankovci: neomejeno
Grčija	28. februarja 2002	Kovanci: dve leti (do 1. marca 2004) Bankovci: deset let (do 1. marca 2012)
Španija	28. februarja 2002	Kovanci: neomejeno Bankovci: neomejeno
Francija	17. februarja 2002	Kovanci: najmanj tri leta (do 17. februarja 2005) Bankovci: deset let (do 17. februarja 2012)
Irski	9. februarja 2002	Kovanci: neomejeno Bankovci: neomejeno
Italija	28. februarja 2002	Kovanci: deset let (do 1. marca 2012) Bankovci: deset let (do 1. marca 2012)
Luksemburg	28. februarja 2002	Kovanci: do konca 2004 Bankovci: neomejeno
Nizozemska	28. februarja 2002	Kovanci: do 1. januarja 2007 Bankovci: do 1. januarja 2032
Avstrija	28. februarja 2002	Kovanci: neomejeno Bankovci: neomejeno
Portugalska	28. februarja 2002	Kovanci: do 30. decembra 2002 Bankovci: dvajset let (do 30. decembra 2022)
Finska	28. februarja 2002	Kovanci: deset let (do 29. februarja 2012) Bankovci: deset let (do 29. februarja 2012)

Opomba: Podatki v tabeli se lahko še spremenijo v skladu s spremembami nacionalnih scenarijev zamenjave gotovine v evro območju.

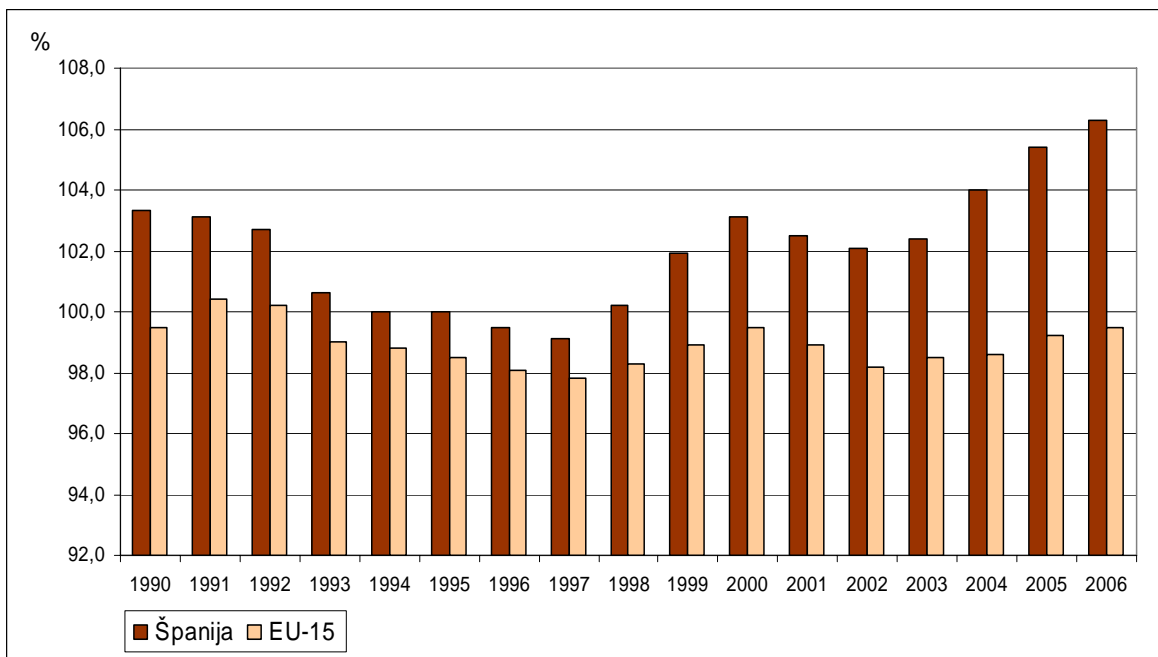
Vir: Zgodovina uvedbe evra, 2006.

Priloga 2: Prikaz evro območja in držav članic, ki nameravajo prevzeti evro

Vir: Kje se uporablja evro, 2006.

Priloga 3: Rast domačega povpraševanja Španije in EU-15 (v % BDP), obdobje 1990–2006

Vir: Statistical Annex of European Economy, 2006, str. 72–73.

Priloga 4: Sestava začetnega paketa evro kovancev ali t.i. »starter kit«

PODROBNOSTI PAKETA KOVANČEV "STARTER KIT"		
Vrednost kovanca	Število kosov	Vrednost v €
1 cent eura	4	0,04
2	9	0,18
5	6	0,30
10	6	0,60
20	7	1,40
50	7	3,50
1 euro	2	2,00
2 eura	2	4,00
Total.....	43	12,02

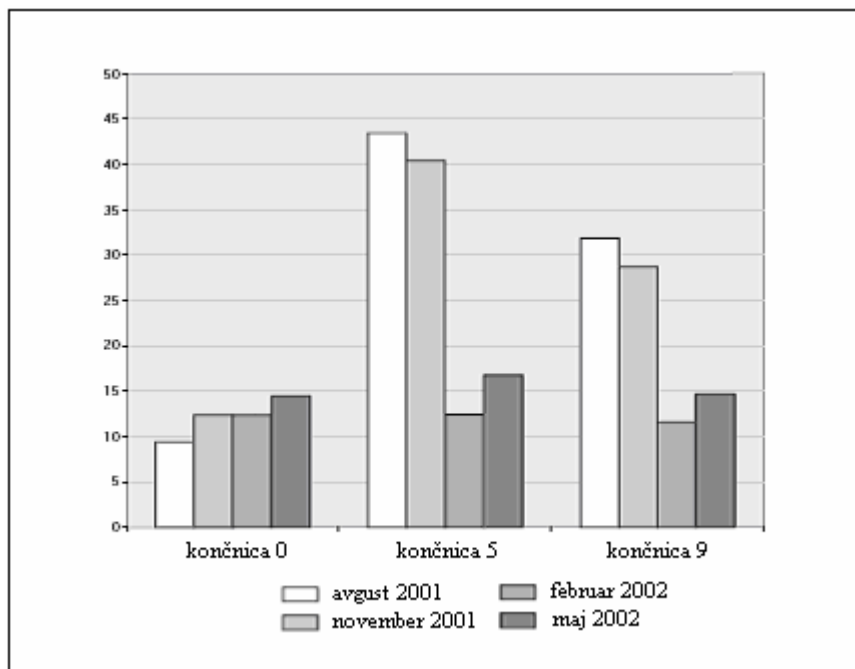
Vir: Comisión Interministerial para la introducción del Euro, 2001, str. 27.

Priloga 5: Prikaz evroetikete

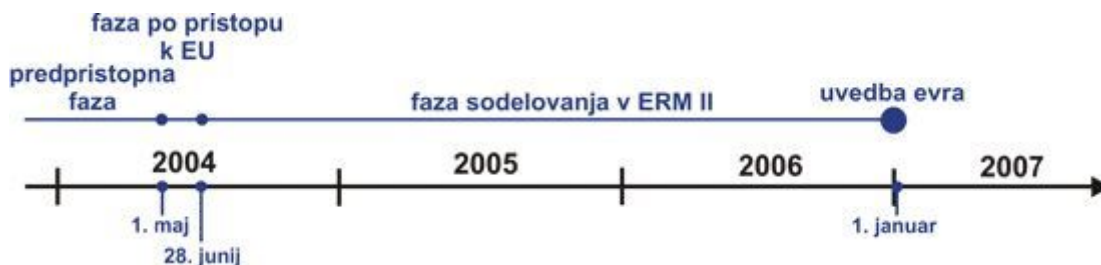
Vir: La Euroetiqueta, 2006.

Priloga 6: Prikaz prisotnosti treh najbolj uporabljenih vrst psiholoških cen

Vir: Espinet I Rius et al., 2002, str. 34.

Priloga 7: Potek uvajanja evra v Sloveniji

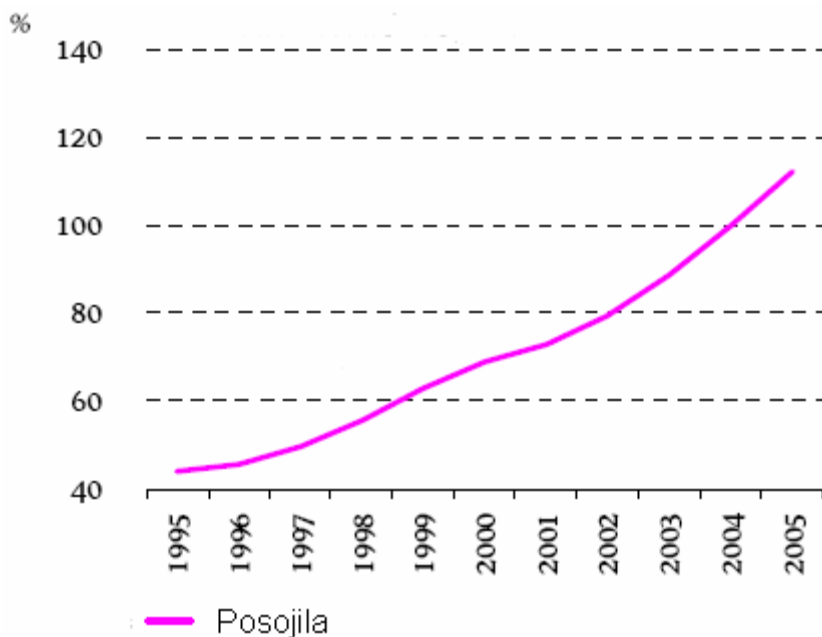
Vir: Faze uvedbe evra v Sloveniji, 2006.

Priloga 8: Izpolnjevanje konvergenčnih kriterijev v letu 2004 (v %)

	EU konvergenčni kriteriji	Slovenija
Inflacija	2,9	3,6
Dolgoročna obrestna mera	6,7	4,1
Primanjkljaj proračuna/BDP	3,0	1,9
Javni dolg/BDP	60,0	29,4

Vir: Izpolnjevanje EU konvergenčnih kriterijev, 2004.

Priloga 9: Zadolževanje španskih družin (v % razpoložljivega osebnega dohodka)

VIR: Economicwatch: La carga financiera de las familias españolas, 2006, str. 1.

Priloga 10: Jesenska napoved inflacije in primerjava s pomladansko napovedjo za obdobje 2006–2008

	2005	2006		2007		2008	
		(a)	(b)	(a)	(b)	(a)	(b)
Inflacija (povprečje leta, v %)	2,5	2,1	2,7	2,1	2,7	2,1	2,5

Opomba:

(a) - Pomladanska napoved (marec 2006);

(b) - Jesenska napoved (september 2006).

Vir: Jesenska napoved gospodarskih gibanj, 2006, str. 14.

Priloga 11: Izpolnjevanje maastrichtskih kriterijev po določilih Evropske komisije, maj 1998

	Inflacija (v %)	Pror. primanj. (v % BDP)	Javni dolg (v % BDP)	Članstvo v ERM	Dolg. obrestna mera
	Jan. 1998	1997	1997	Mar. 1998	Jan. 1998
Ref. vrednost	2,7	3,0	60,0		7,8 (b)
Belgija	1,4	2,1	122,2	da	5,7
Nemčija	1,4	2,7	61,3	da	5,6
Grčija	5,2	4,0	108,7	da (c)	9,8 (d)
Španija	1,8	2,6	68,8	da	6,3
Francija	1,2	3,0	58,0	da	5,5
Irska	1,2	-0,9	66,3	da	6,2
Italija	1,8	2,7	121,6	da	6,7
Luksemburg	1,4	-1,7	6,7	da	5,6
Nizozemska	1,8	1,4	72,1	da	5,5
Avstrija	1,1	2,5	66,1	da	5,6
Portugalska	1,8	2,5	62,0	da	6,2
Finska	1,3	0,9	55,8	da	5,9
Povpr. EU	1,6	2,4	72,1		6,1

Opomba:

(a) povprečje zadnjih 12 mesecev;

(b) povprečje 12-mesečnega povprečja dolgoročnih obrestnih mer treh najboljših držav glede stabilnosti cen plus 2 odstotne točke;

(c) članstvo od marca 1998;

(d) povprečje od razpoložljivih podatkov zadnjih 12 mesecev.

Vir: Antweiler, 2001.

Priloga 12: Črna lista ZPS - največje podražitve

Tabela 1: Pet največjih podražitev pri storitvah v Sloveniji

Odstotek podražitve (nov/feb 2006)	Storitev	Ponudnik	Nova cena v evrih	Opombe	Utemeljitev podjetja	Vir
164	Odprava pošiljke na nov naslov	Pošta Slovenije	8,26 €		Povprečno število preposlanih pošiljk se je v zadnjem letu močno povečalo.	OP
140	Garderoba	Diskoteka Global, Ljubljana	1 €	Podražano decembra		OP
100	Deseturno parkiranje	Parkirna hiša Trdinova, Ljubljana	15,02 €			ZPS
85,4	Ortopan, slikanje zobovja	ZD Krško	13,77 €	Kljub podražitvi med cenejšimi		ZPS
79,8	Kanalščina	JKP Slovenj Gradec	0,35 €	Kljub podražitvam med cenejšimi		ZPS

Opomba:

OP - obvestilo potrošnika

ZPS - spremljanje cen Zveze potrošnikov Slovenije

Vir: Evropotrošnik, 2007.

Tabela 2: Pet največjih podražitev izdelkov v Sloveniji

Odstotek podražitve (nov/feb 2006)	Izdelek	Ponudnik	Nova cena v evrih	Opombe	Utemeljitev podjetja	Vir
54	Krompir za pomfrit Ledo	Spar	2,25 €		Zvišanje cen s strani dobavitelja zaradi slabe letine krompirja, maržo znižali.	ZPS
50	Zmrznjen krompir Friand, 1kg	Hardi	1,13 €		Rast cen vseh krompirjevih artiklov. Zvišanje cene s strani dobavitelja.	ZPS
33,4	Športni copati All star	superge.si	50,03 €		Pozicioniranje v višji kakovostni razred.	ZPS
31	Beli italijanski riž TUŠ	Tuš	0,88 €	Ceno zvišali dvakrat	Dvig cene zaradi neravnovesja med ponudbo in povpraševanjem po rižu.	ZPS
30,2	Grah Ardo	Mercator	1,26 €		Dvig cene svežega graha	ZPS

Opomba:

OP - obvestilo potrošnika

ZPS - spremljanje cen Zveze potrošnikov Slovenije

Vir: Evropotrošnik, 2007.